

Stamgroepwerk vormgegeven vanuit de kerndoelen van tule.slo

Wendy van Hintum

Morgenster Geldermalsen

April, 2021

Stamgroepwerk

Vormgegeven vanuit de kerndoelen van tule.SLO.

Het ideaal

Het is maandagochtend 8:15. De eerste kinderen komen enthousiast kletsend naar binnen na een lang weekend vrij te zijn geweest. Siem vertelt stoer tegen zijn vrienden over zijn onweer-avontuur met zijn vader. Van zijn moeder had ik al gehoord dat ze tijdens het kamperen, zijn overvallen door de gigantische onweersbui van afgelopen zaterdag en in pyjama's door het veld moesten rennen om een relatief veilig plekje in een schuurtje te vinden. Zo trots als hij nu vertelt, zo bang was hij dit weekend. Het onweer blijkt niet alleen bij Siem veel indruk te hebben gemaakt. De verhalen komen van alle kanten: een enorme knal waardoor ze wakker zijn geworden, de bomen die alle kanten op zwiepten, de gootsteen die overstroomde (en het vervolgens met het hele gezin dweilen), de hond die probeerde onder een hele lage stoel te kruipen etc.. Eva heeft zelfs een stuk tak meegenomen van de boom in haar achtertuin die door de bliksem was getroffen. Er leeft veel bij de kinderen en ik nodig ze uit in de kring. Al snel blijken er veel vragen te zijn n.a.v. het onweer: 'Hoe ontstaat onweer?', 'Wat vinden dieren van het weer?', 'Waarom verschilt het weer eigenlijk per land?' Gezamenlijk maken we een mindmap met de vragen die we als stamgroep hebben. De kinderen gaan in kleine groepjes op zoek naar de antwoorden. Als stamgroepleider zoek ik 's middags naar de precieze kerndoelen aansluitend bij het thema 'weer en klimaat'. Een thema dat perfect past bij de interesses van de kinderen op dit moment. Als ik het doelenoverzicht doorkijk, zie ik dat veel van de doelen waarschijnlijk al aan bod gaan komen door de inbreng van de kinderen en daarnaast zie ik nog mogelijkheden om de kinderen te leren over de klimaatzones in de wereld. Na mijn inbreng over klimaatzones proberen veel groepjes dit te verwerken in hun eigen onderwerp. Met het groepje dat meer moeite heeft met het project neem ik een deel van de cursus door. Deze informatie kunnen zij vervolgens verwerken en presenteren aan de andere kinderen. Iedere dag wordt er in de kring gesproken over de stand van zaken m.b.t. het project 'weer en klimaat' en presenteren de kinderen steeds kleine stukjes van de onderzoeksvraag. Drie weken zijn we met het project bezig, de kinderen volgen nog keuzecursussen rondom presentatievormen en wordt er toegewerkt naar de schoolbrede weeksluiting. Er wordt een prachtig weerbericht gepresenteerd, vol trots wordt verteld over het interview met het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, en over het vervolgonderzoek naar de verandering van 'ijsberen' dat Nout nog wil doen. Tijdens het nabespreken van de weeksluiting in de klas is iedereen erg trots op het uiteindelijke resultaat. Ik vink nog even de aangeboden leerdoelen aan en ben tevreden met het resultaat. Een prachtig thema, vanuit de kinderen, waarbij meer doelen aan bod zijn gekomen dan ik zelf ooit in een vooraf ontworpen thema zou kunnen verwerken!

Inhoudsopgave

Voorwoord en/of inleiding.....	4
Samenvatting.....	6
Probleemomschrijving.....	7
Verdwijnt de essentie van het jenaplanonderwijs?	7
Situatie basisschool de Morgenster in Geldermalsen	8
Resultaten vooronderzoek/beginsituatie.....	9
Tijd voor stamgroepwerk?	9
Tijdsindeling onderwijstijd bovenbouw Morgenster	9
Tijdsindeling blokperiode bovenbouw Morgenster	9
Hoe komt stamgroepwerk op de Morgenster op dit moment tot stand?	10
Overleg in kleine groepjes inhoudelijke invulling thema ‘Sint’	11
Schoolbrede keuze voor inhoudelijke invulling van thema ‘Sint’	11
Uitwerking thema bovenbouw.....	11
Kerndoelen en thema feest.....	11
Cursussen	12
Aardrijkskunde.....	12
Natuur en Techniek	14
Geschiedenis.....	15
Zicht aangeboden doelen	15
Theoretisch kader (literatuur)	16
Stamgroepwerk	16
Stamgroep	16
Stamgroepwerk of wereldoriëntatie?	16
Vormgeven aan stamgroepwerk	17
De motivatie is er. En dan?.....	18
Cursussen	19
Vormgeven aan cursussen.....	19
Integreren van cursussen in stamgroepwerk.....	19
De praktijk	20
Waarborgen van de kerndoelen.....	20
Methode zichtbaar maken	22
Doel van de interventie:	22
Kiezen van een geschikt thema	22
Uitwerken van alle bijbehorende kerndoelen in een PowerPoint.....	22

Groepsgesprek en gezamenlijke mindmap is leidend.....	22
Observeren of deze manier gewerkt heeft	22
Zicht aangeboden doelen.....	22
Zicht opgedane kennis.....	22
Actieplan/interventie zichtbaar maken.....	23
Verslag resultaten cyclus 1.....	24
Sterke punten uit feedback van collega's	24
Verbeterpunten uit feedback van collega's	24
Sterke punten in het Bereoor.....	24
Verbeterpunten in het Bereoor.....	24
Zicht aangeboden doelen.....	25
Zicht opgedane kennis.....	25
Beschrijvingen bijstellingen interventie	26
Bijstellingen op basis van het huidige meesterstuk	26
Overige bijstellingen op basis van de overige thema's	26
Verslag resultaten cyclus 2.....	27
GO (Geïntegreerd Onderwijs)	27
7 fases van GO:.....	27
Cycli onderzoeken en ontwerpen.....	28
Hogere orde denkvaardigheden.....	29
Werkvormen.....	29
Differentiatie	30
Kerndoelen	30
Consequenties voor de kinderen/andere stamgroepen/team/school	31
Aanbevelingen voor verder onderzoek.....	32
Evaluatie en reflectie op product/proces.....	33
Literatuurlijst	34
Bijlage 1: Tijdsindeling onderwijstijd bovenbouw Morgenster.....	35
Bijlage 2: Tijdsindeling blokperiode bovenbouw Morgenster	36
Bijlage 3: Koppeling kerndoelen aan thema 'feest' (Sinterklaasperiode).....	37
Bijlage 4: Enquête Topografie en Bosatlas Bovenbouw.....	38
Bijlage 5: Kerndoelen aansluitend bij mogelijke thema's	39
Bijlage 6: Mindmap Weer en klimaat.....	41
Bijlage 7: Feedback van collega's op het thema 'weer en klimaat'.....	42
Bijlage 8: Aangeboden doelen en opgedane kennis Bereoor	43

Voorwoord en/of inleiding

Het fictieve verhaal op de voorpagina weerspiegelt voor mij het ideale onderwijs. Namelijk thematisch werken vanuit de inbreng van de kinderen, integratie van kerndoelen van alle vakken, samen leren, talenten ontdekken en ontwikkelen.

Het huidige meesterstuk heeft als doel om een begin te maken om onderwijs op deze manier aan te bieden. Mijns inziens is het daarvoor van belang dat ik als stamgroepleider bewust ben van de kerndoelen en deze kerndoelen terugzie in de gebeurtenissen die kinderen meemaken en de vragen die zij hebben. Op die manier wordt het onderwijs betekenisvol.

Om te zorgen dat het in de praktijk haalbaar is om deze vragen van de kinderen te begeleiden, is het noodzakelijk dat er binnen de school standaardcursussen en of een platform beschikbaar zijn om mij als stamgroepleider te ondersteunen. Door in iedere bouw een 3-jarige cyclus als school beschikbaar te hebben, waarborg je dat alle kerndoelen gedurende de schoolcarrière van een kind aan bod komen en dat hij/zij een goede start kan maken op de middelbare school.

Een zeer belangrijke notie is dat de focus in het onderwijs niet puur en alleen op de kerndoelen ligt, maar de kinderen eveneens hun eigen sterke kanten ontdekken, zelfvertrouwen ontwikkelen, plezier krijgen in leren. Daarnaast gun ik de kinderen dat ze vaardigheden ontwikkelen die zowel binnen als buiten de school van toegevoegde waarde zijn; informatie zoeken en verwerken, samen werken, presenteren, creatief uiten, etc.. Kortom: ik gun het ieder kind om als totaal persoon te groeien binnen zijn/haar mogelijkheden.

Waarvoor is deze visie ontstaan?

Een visie op onderwijs ontstaat volgens mij grotendeels onbewust door de persoonlijke ervaringen van een persoon in het leven. Het is het moment waarop de literatuur aansluit bij deze ervaringen en men zich bewust is van deze overeenkomst tussen de literatuur en de ervaringen dat er een persoonlijke onderwijsvisie ontstaat. Onderstaande ervaringen in mijn schoolloopbaan hebben bijgedragen tot mijn eigen onderwijsvisie. Een onderwijsvisie die nauw aansluit bij het jenaplanonderwijs.

Aansluiten bij het niveau van het kind

Mijn eerste onderwijsherinnering gaat terug naar groep 3. Na een lange zomervakantie begon ik vol enthousiasme aan groep 3. De hele zomervakantie had ik uitgekeken naar deze dag: In groep 3 zou ik echt beginnen met leren. Ik zou leren lezen, rekenen en nog veel meer! Althans dat was wat ik dacht. Het liep allemaal net iets anders. Er werd namelijk niet aangesloten bij de voorkennis van de kinderen. Huilend kwam ik na deze schooldag thuis. Ik had namelijk niets nieuws geleerd! Tijdens mijn kleutertijd had ik het lezen al geleerd en ook op het gebied van rekenen wist ik al aardig wat. Heel de dag had ik op school gezeten zonder iets te leren en de leerkracht had dit niet eens opgemerkt! Nu ik inmiddels zelf voor de groep sta, snap ik dat het voor een leerkracht lastig is om op de eerste schooldag iedereen op zijn/haar niveau aan te spreken en dat er tijd nodig is om de kinderen in je groep te kennen. Helaas, veranderde er gedurende het grootste deel van mijn basisschoolperiode weinig. Was ik klaar met mijn werk, zei de leerkracht: "Pak maar een leesboek of maak nog maar wat extra sommen." Nadat mijn ouders op gesprek waren geweest mocht ik (met hoge uitzondering) verhalen schrijven als ik klaar was met mijn werk. In groep 4 kreeg ik een leerkracht die mij probeerde uit te dagen en die mij vroeg om groepsgenoten te helpen als zij iets lastig vonden. (Misschien is daar wel de passie ontstaan om juf te worden en vind ik het zo fijn dat binnen het jenaplanonderwijs elkaar helpen zo belangrijk is!) Heerlijk

vond ik dat jaar op school. Helaas, werd ik vervolgens in groep 5 gezien als bemoeial en werd mij vriendelijk doch dringend verzocht mij niet met andere kinderen te bemoeien.

Leer kinderen vanaf jongs af aan ook andere vaardigheden, zoals presenteren.

Dan was er daarnaast ook nog de spreekbeurt die je vanaf groep 6 moest doen. Een uitdaging en tegelijkertijd iets waar ik (en iedereen met mij in de groep) enorm tegen op zag. Al die tijd had ik op school gezeten, maar nog nooit had ik iets hoeven te presenteren en daar was dan ineens een spreekbeurt! Wat ben ik blij dat op de Morgenster de kinderen vanaf groep 1 al kleine presentaties leren geven.

Gebruik de echte wereld om te leren.

Een andere herinnering aan mijn basisschooltijd is het bezoek aan een bakkerij. We kregen in het echt te zien hoe het eraan toe ging in de bakkerij en we mochten zelf ons eigen brood bakken! Tot op de dag van vandaag moet ik bij ieder vlechtbrood dat ik zie, denken aan dit bezoek aan de bakker.

Leer kinderen leren

Eenmaal op de middelbare school viel het al snel op dat ik gedurende de basisschoolperiode niet geleerd had om te leren. Vanuit de basisschool was ik gewend dat ik alles uit mijn hoofd kon leren maar naarmate de hoeveelheid leerstof toenam, was dit niet meer toereikend. Hoe het wel moest, wist ik niet. Dit resulteerde uiteindelijk in een jaar doubleren en een wisseling van school en onderwijsniveau. Uiteindelijk beter passend, maar of het anders had gekund? Ik denk het wel!

Kijk naar de leerdoelen

Een andere ervaring, die zeer sterk mijn visie heeft bepaald op het onderwijs is de ervaring op de deeltijdopleiding van de pabo. De desbetreffende docent was volledig op de hoogte van het curriculum van de opleiding en wist daarbij heel goed welke leerdoelen wanneer aan bod kwam. Zij haakte in op mijn persoonlijke interesse en stelde de juiste vragen waardoor ik na ging denken over bepaalde onderwerpen, die vervolgens na enige tijd in de opleiding aan bod kwamen. De intrinsieke motivatie was vervolgens duidelijk aanwezig.

Bovenstaande ervaringen zijn een greep uit de talloze ervaringen die ik zelf heb opgedaan in het onderwijs en waarvan ik (zoals zo velen) denk dat het beter/anders moet of waarvan ik hoop dat ik ze zelf steeds meer in mijn onderwijs kan gaan verwerken. Deze visie zal in het huidige meesterstuk regelmatig direct en indirect tot uiting komen. Met als eerste voorbeeld de keuze van het onderwerp zelf: Het geïntegreerd aanbieden van leerstof met een hoge kwaliteit, die voldoet aan de kerndoelen van de overheid met daarbij het aansluiten bij de interesses en inbreng van de kinderen.

Samenvatting

Om (uiteindelijk) het ideale onderwijs te ontwikkelen met stamgroepwerk in de basis is in het huidige onderzoek gekeken naar het vormgeven van stamgroepwerk op de Morgenster. Allereerst is gekeken naar de beginsituatie op de Morgenster: de wijze waarop eerdere thema's werden aangepakt en de inrichting van het onderwijs op dit moment. Vervolgens is met behulp van de literatuur verdieping gezocht met betrekking tot de begrippen; stamgroep(werk), cursussen en de kerndoelen. Aan de hand van deze informatie is met een aantal collega's het thema 'weer en klimaat' ontwikkeld. Met behulp van een cursus gebaseerd op de kerndoelen is geprobeerd om meer inhoudelijks stamgroepwerk op jenaplanschool de Morgenster te geven. Bij het interpreteren van de resultaten van het thema blijkt dat met name het registreren van de aangeboden doelen leidt tot het aanbieden van meer kerndoelen dan voorheen. In de tweede cyclus van het meesterstuk is gekeken naar de mogelijke bijdrage van het platform 'geïntegreerd onderwijs (GO)'. Enkele vragen voor het vervolgonderzoek naar stamgroepwerk (op jenaplanschool de Morgenster) zijn: 'Op welke wijze kan het stellen van (hogere) eisen aan de kinderen het niveau van stamgroepwerk verhogen?', 'Welke beschikbare platformen zijn mogelijk ondersteunend bij het vormgeven van stamgroepwerk?' en 'Op welke wijze kunnen overige vakken geïntegreerd worden aangeboden in stamgroepwerk?'

Probleemomschrijving

Het jenaplanonderwijs is oorspronkelijk niet bedoeld als aanvullend op het vakonderwijs, maar integreerde de vakken in thema's die waren ontleend aan de kinderlijke beleavingswereld. Het doel van 'Gesamtunterricht' was een harmonieuze vorming i.p.v. een intellectualistische (Peter Petersen, Das kleine Jenaplan, p.93).

Een jenaplanschool is wereld oriënterend; Wereldoriëntatie is het hart van het onderwijs. Kenmerkend is het ervaren, ontdekken en onderzoeken, met veel aandacht voor de grote en kleine actualiteit (Velthausz, F., Winters, H., p. 33).

Veel mensen verstaan onder wereldoriëntatie het geïntegreerd werken aan de zaakvakken in de vorm van thema's en projecten. In de jenaplanschool wordt met wereldoriëntatie echter iets anders bedoeld. Jenaplanscholen bedoelen met wereldoriëntatie samen spreken, samen spelen, samen werken en samen vieren. In cursussen werk je alleen of samen aan het leren en oefenen van kennis en vaardigheden. Bij stamgroepwerk oefen je met de andere kinderen van de stamgroep in het 'leren leven'. Dat doe je door samen te spreken, te spelen, te werken en te vieren; de vier basisactiviteiten (Velthausz, F., Winters, H., p. 134).

Wereldoriëntatie ofwel 'stamgroepwerk' zoals het tegenwoordig vaak wordt genoemd, is in het jenaplan het hart van het onderwijs. Andere vakken zijn hieraan ondergeschikt. Je leert bijvoorbeeld lezen opdat je het in wereldoriëntatie kunt toepassen. Ervaren, ontdekken en onderzoeken staan centraal, evenals luisteren naar, en het werken en spelen met verhalen (jenaplan.nl).

Verdwijnt de essentie van het jenaplanonderwijs?

Bovenstaande citaten richten zich op het belang van stamgroepwerk/wereldoriëntatie in het jenaplanonderwijs. Het tweede citaat van Velthausz en Winters geeft de dunne scheidslaan aan tussen stamgroepwerk en wereldoriëntatie. Een scheidslijn die in de praktijk regelmatig leidt tot verwarring bij stamgroepleiders en schoolleiding, waardoor stamgroepwerk steeds meer naar de achtergrond verdwijnt en wordt vervangen door wereldoriëntatie. Hierbij worden dan de SLO kerndoelen 'wereldoriëntatie' als leidraad genomen. Ondanks dat deze kerndoelen zeker helpend kunnen zijn, is dit niet wenselijk. Wereldoriëntatie zoals omschreven in de SLO kerndoelen houdt namelijk geen rekening met belangrijke kernwaarden van het jenaplanonderwijs, namelijk het samen spreken, spelen, werken, vieren en de overige jenaplanessenties. Ofwel zoals Petersen aangeeft in jenaplanonderwijs wordt gestreefd naar 'harmonieuze vorming' en dus willen wij meer dan enkel wereldoriëntatie integreren in een thema.

Naast het vervangen van stamgroepwerk door wereldoriëntatie lijkt er meer aan de hand. Er is niet alleen sprake van de invloed van de SLO-kerndoelen van 'wereldoriëntatie', maar ook de kerndoelen van de overige vakgebieden zijn van invloed op de hoeveelheid tijd, die besteed wordt aan stamgroepwerk. De ritmische weekplannen komen langzamerhand steeds voller te staan met de vakgebieden; rekenen, begrijpend lezen, spelling, sociale vaardigheden etc..

Uiteraard is kennis op deze vakgebieden van belang, maar niet belangrijker dan de tijd voor stamgroepwerk. Gelukkig is een rangschikking naar het belang hierin ook niet nodig! Met een gedegen onderzoek naar de huidige onderwijspraktijk, de oorspronkelijke gedachten van het jenaplanonderwijs, de gestelde SLO-kerndoelen (op alle vakgebieden) kan een geweldige werkwijze ontstaan. Een werkwijze waarin de SLO-kerndoelen houvast bieden en er daarnaast ruimte is om te leren samen leven, specifieke talenten van de kinderen centraal staan en er aandacht is voor de jenaplanessenties zodat de ideale school ontstaat die in de woorden van Velthausz en Winters:

"De kinderen voorbereidt op een succesvolle toekomst in een gelukkige samenleving"

(Velthausz en Winters, p. 9)

Meesterstuk jenaplanopleiding, april 2021, Wendy van Hintum

Situatie basisschool de Morgenster in Geldermalsen

Op basisschool de Morgenster worden veel leuke thema's uitgewerkt waarbij stilgestaan wordt bij de interesses van de kinderen. De lessen sluiten aan bij verschillende vaardigheden en plezier staat hoog in het vaandel. Het is bewonderingswaardig om te zien hoeveel tijd en energie er geïnvesteerd wordt in het voorbereiden van de thema's. Hierdoor ontstaat een aanbod aan geweldige activiteiten, die inmiddels door zowel kinderen als stamgroepleiders onterecht als normaal gezien worden. De Morgenster mag zich hier veel meer bewust van worden!

Toch blijkt als er kritisch naar de thema's gekeken worden dat er nog verbeterpunten zijn voor het stamgroepwerk op de Morgenster. Bij het ontwerpen van de thema's wordt op dit moment in beperkte mate rekening gehouden met de jenaplanessenties en de SLO-kerndoelen en vindt er geen structurele registratie plaats. Hierdoor is het onduidelijk of alle SLO-kerndoelen aangeboden worden.

De overige cursussen die gegeven worden gedurende de dag worden veelal separaat aangeboden en de verwerking vindt beperkt plaats tijdens het stamgroepwerk. Deze cursussen daarentegen worden wel weer ontwikkeld met voorbeeldzinnen passend bij het thema waardoor zij vervolgens beperkt herbruikbaar zijn en de stamgroepleiders iedere keer veel tijd investeren in het opnieuw aanpassen/ontwerpen van de cursussen. Tevens is hierbij de vraag in hoeverre een cursus aansluit bij de belevingswereld van de kinderen doordat er een zin gebruikt wordt passend bij het thema.

In dit meesterstuk kijk ik naar de beginsituatie op het gebied van stamgroepwerk op de Morgenster en richt ik mijn literatuuronderzoek op stamgroepwerk, kijkend naar cursussen en vak integratie (in verband met de omvang van het meesterstuk; gericht op de SLO-doelen omtrent wereldoriëntatie). Het doel is om ruimte te creëren in het ritmisch weekplan voor stamgroepwerk en handvatten te ontwikkelen/verzamelen die bijdragen aan het creëren van echt stamgroepwerk waarbij sprake is van een compleet onderwijsaanbod, de 4 (of 5) basisactiviteiten en de jenaplanessenties. Het ideaal richt zich op een cyclus waardoor een compleet onderwijsaanbod ontstaat, de tijdsinvestering van stamgroepleiders beperkt wordt doordat cursussen een herbruikbaar karakter krijgen en er veel ruimte is om in te spelen op datgene wat er in de groep speelt.

Dit alles leidt hopelijk tot een praktische werkwijze die bijdraagt aan meer tijd voor beredeneerd aangeboden stamgroepwerk dat meer is dan alleen 'wereldoriëntatie'.

Resultaten vooronderzoek/beginsituatie

Voor het huidige meesterstuk is allereerst kritisch gekeken naar de beginsituatie op de Morgenster. Daarbij is gekeken naar het stamgroepwerk, de cursussen, integratie van cursussen in het stamgroepwerk en het zicht op de registratie van de aangeboden leerstof. In het huidige hoofdstuk zal ik de belangrijkste bevindingen beschrijven. Overige registraties op deze gebieden zijn toegevoegd als bijlage.

Tijd voor stamgroepwerk?

Tijdsindeling onderwijstijd bovenbouw Morgenster

Het eerste onderzoek richtte op het aantal minuten dat besteed wordt aan diverse vakgebieden. Hiervoor is het ritmisch weekplan van de bovenbouw geanalyseerd. In het totale aantal minuten onderwijstijd zijn de pauzemomenten meegenomen in de berekening. Rekening houdend met de gedachte dat spel één van de vier jenaplanpijlers is en spel zeer nauw verweven is met leren. Enkele bevindingen zijn hieronder in figuren weergegeven. Het gehele overzicht is zichtbaar in bijlage 1: Tijdsindeling onderwijstijd bovenbouw Morgenster. De taken die uitgevoerd worden in de blokperiode worden in de volgende cirkeldiagram weergegeven.

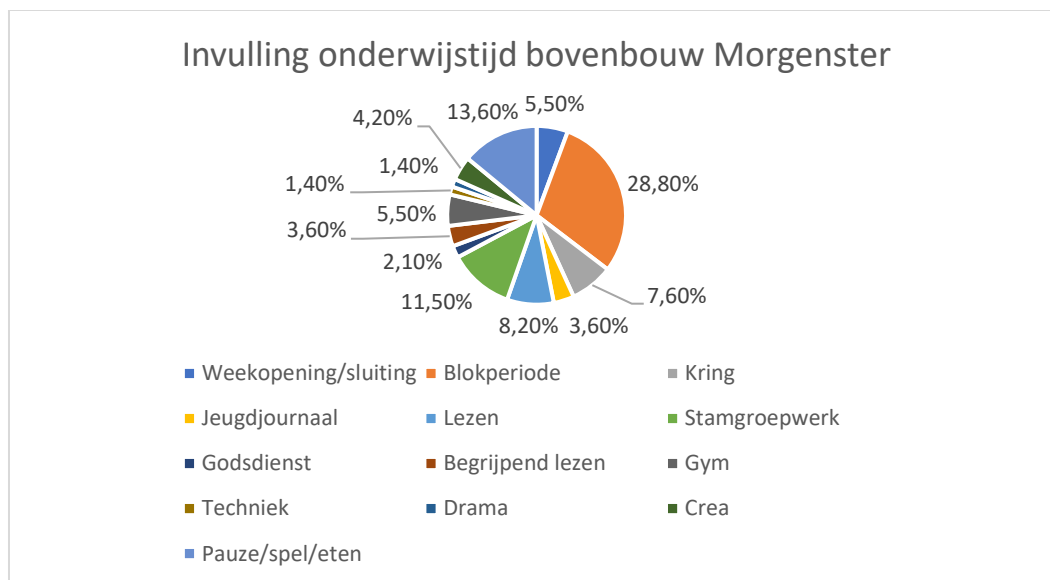

Fig. 1 Invulling onderwijstijd bovenbouw Morgenster

Belangrijke bevindingen:

- Er komen binnen de Morgenster veel jenaplankenmerken terug, zoals: blokperiode en kring,
- Er wordt binnen de Morgenster veel waarde gehecht aan techniek en drama. Deze activiteiten nemen echter maar een heel klein deel in van de algehele lestijd.

Tijdsindeling blokperiode bovenbouw Morgenster

Eveneens is een analyse gemaakt van de tijdsbesteding van de kinderen in de blokperiode. Voor deze analyse is gebruik gemaakt van de totale blokperiode tijd op de Morgenster en de activiteiten die de kinderen geacht worden af te ronden. Het gehele overzicht is zichtbaar in bijlage 2: Tijdsindeling blokperiode bovenbouw Morgenster. Deze resultatenweergave bestaat uit 2 cirkeldiagrammen omdat er voor de kinderen onbedoeld meer werk opgegeven wordt om te maken in de blokperiode dan de tijd die beschikbaar is voor de blokperiode.

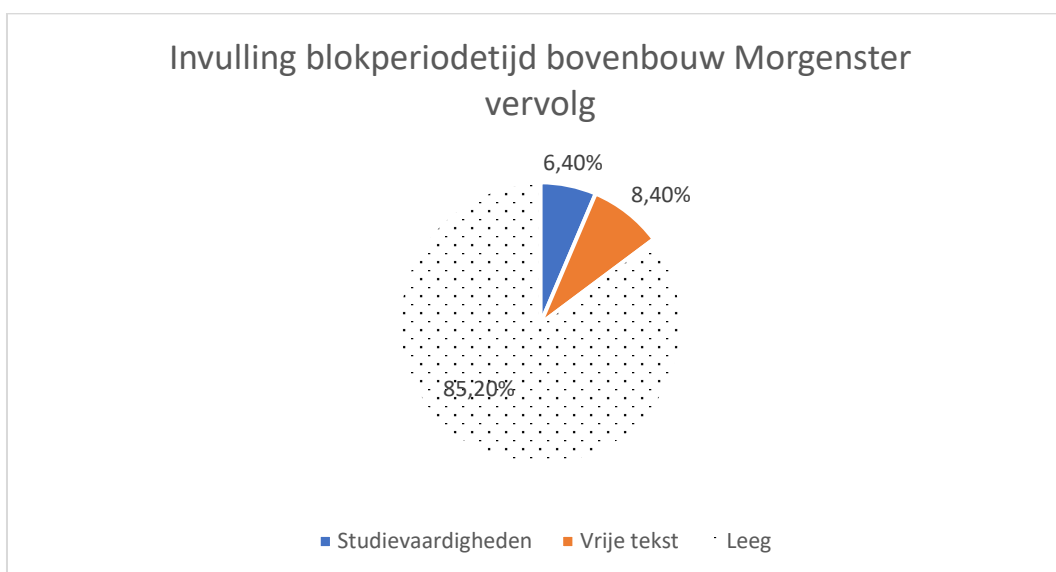
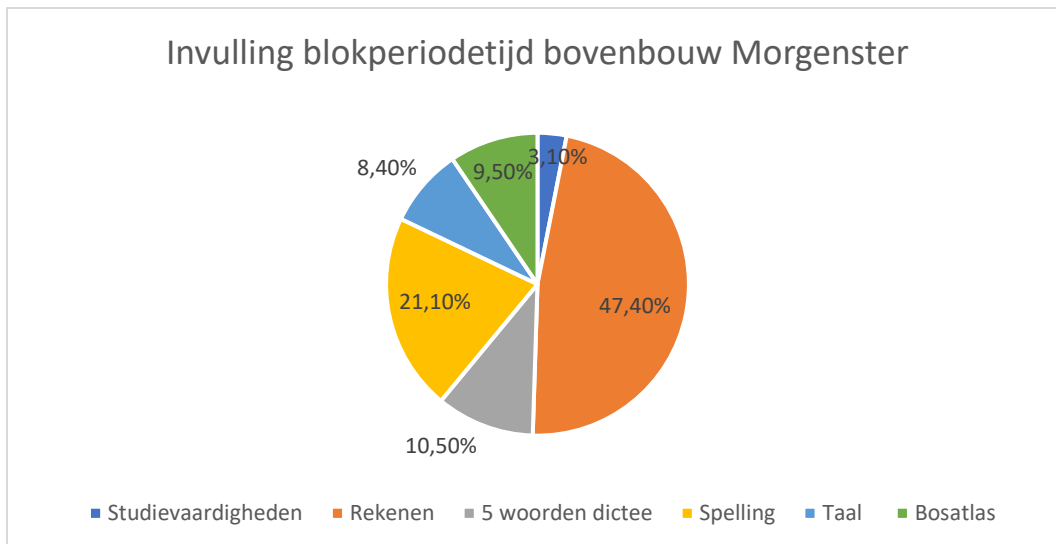

Fig. 2 Invulling blokperidotijd bovenbouw Morgenster

Belangrijke bevindingen:

- Er wordt van de kinderen meer gevraagd dan haalbaar is in de gegeven blokperiode tijd.
- Er wordt bijna de helft van de beschikbare tijd voor de blokperiode besteed aan rekenen.
- Er wordt ruim 45% van de blokperiode tijd besteed aan taal gerelateerde vakken.

Het is van belang dat bovenstaande gegevens in het team besproken worden en er keuzes gemaakt gaan worden in de manier waarop de Morgenster de onderwijstijd gebruikt.

Hoe komt stamgroepwerk op de Morgenster op dit moment tot stand?

Om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop thema's voor stamgroepwerk bepaald worden, is tijdens een studiedag een moment ingepland om gezamenlijk de inhoud vast te stellen van het thema 'Sinterklaas' en een richting te bepalen voor dit thema. Met in totaal 6 collega's, die de jenaplanopleiding volgen, is een (bij de overige collega's niet bekende) observatie afgesproken. Tijdens deze observatie zijn de 6 collega's die de opleiding volgen allereerst verdeeld over kleine groepjes en gezamenlijk is in deze kleine groepjes gesproken over de inhoudelijke invulling van het thema Sint.

Uiteindelijk is schoolbreed een richting gekozen om per bouw verder uit te werken (namelijk het thema: tradities, in de bovenbouw genoemd 'feest').

Overleg in kleine groepjes inhoudelijke invulling thema 'Sint'.

Het overleg vond plaats in kleine groepjes waarbij gebrainstormd werd over de invulling van het thema Sint.

Sterke punten uit de observatie:

- Er wordt veel belang gehecht aan leuke activiteiten.
- Er worden vakken gekoppeld aan het thema, zoals geschiedenis, aardrijkskunde en taal.
- Er is enthousiasme om Engels aan te bieden.
- Er is enthousiasme om met denksleutels te werken.
- Er is enthousiasme om burgerschapsvorming terug te laten komen in het thema.
- Er is een praktische denkwijze: wat kunnen we gebruiken voor het thema; een interessant boek o.i.d.

Verbeterpunten uit de observatie:

- Er vindt geen koppeling met de kerndoelen plaats.
- Er is in zeer beperkte mate registratie van de thema's en de aangeboden vakken/doelen.

Schoolbrede keuze voor inhoudelijke invulling van thema 'Sint'.

Met het gehele team wordt uit een aantal opties gekozen voor het thema 'tradities'. De wens om daarnaast een actie op te zetten voor een goed doel is groot en wordt toegevoegd.

Uitwerking thema bovenbouw

Sterke punten uit de observatie

- Er is wederom veel enthousiasme om met het thema aan het werk te gaan.
- Er wordt veel waarde gehecht aan burgerschapsvorming en daardoor speelt de pietendiscussie een belangrijk onderdeel van de lessenserie.

Verbeterpunten uit de observatie

- Er is veel tijd nodig om uit te zoeken hoeveel momenten er beschikbaar zijn voor wereldoriëntatie in verband met momenten die uitvallen vanwege andere activiteiten, zoals; de aankomst van Sint, middelbare schoolbezoeken etc.
- Er wordt tijdens het vaststellen van het uiteindelijke lesverloop geen rekening meer gehouden met de mogelijk te koppelen vakken (en dus de kerndoelen).

Kerndoelen en thema feest

Tijdens de eerdere vooronderzoekjes viel op dat de kerndoelen steeds uit het oog werden verloren. Om te controleren of dit uiteindelijk ook echt het geval is, zijn de kerndoelen van tule-SLO op het gebied van wereldoriëntatie doorgenomen en is er gekeken welke doelen in het thema 'feest' aan bod konden komen. Dit is overzichtelijk weergegeven en vergeleken met de doelen die daadwerkelijk in het thema 'feest' aan bod zijn gekomen. De belangrijkste bevindingen zijn hieronder terug te vinden. Het volledige schema is zichtbaar in Bijlage 3: Koppeling kerndoelen aan thema 'feest' (sinterklaasperiode).

Sterke punten uit de analyse:

- Er wordt bij het ontwikkelen van de lessen wel rekening gehouden met de kerndoelen en veel kerndoelen komen aan bod in het thema.

Verbeterpunten uit de analyse:

- Er wordt beperkt gekeken naar kerndoelen met betrekking tot Europa en de rest van de wereld.
- Er worden geen eisen gesteld aan de kennis die de kinderen daadwerkelijk opdoen door het thema.
- Er vindt geen controle plaats met betrekking tot de opgedane kennis bij de kinderen.

Cursussen

Een belangrijke trigger voor mij om specifiek te kijken naar de cursussen op de Morgenster is de opmerking van de drama-docent. Al enkele weken werd binnen de bovenbouw gewerkt aan het thema prehistorie ter voorbereiding op het bovenbouwkamp. Toen zij de kinderen echter vroeg wanneer de prehistorie was, konden de kinderen geen antwoord geven op deze vraag. Dit zette mij aan het denken; Welke type kennis wordt aangeboden, in hoeverre wordt deze kennis ingeoeffend en wordt er gecontroleerd of de kinderen deze kennis daadwerkelijk beheersen?

Voor diverse vakgebieden worden op de Morgenster cursussen gegeven. Zowel rekenen en taal worden geleid door een (eigen ontwikkelde) methode en worden in deze analyse buiten beschouwing gelaten. In het vooronderzoek rondom cursussen zal de focus gelegd worden op de leerstof behorende bij de vakken van Wereld Oriëntatie, zoals gekoppeld door tule-SLO; Aardrijkskunde, Natuur en Techniek en Geschiedenis.

Aardrijkskunde

Voor aardrijkskunde wordt op de Morgenster gebruik gemaakt van het werkboek 'De Junior Bosatlas Topotaken'. Overeenkomend met de kerndoelen van tule-SLO is voor groep 6 'Nederland', groep 7 'Europa' en groep 8 'Wereld' ingepland. De kinderen maken één les per week bestaande uit twee bladzijden. De eerste bladzijde richt zich bij de meeste lessen op topografie en de geografische ligging van plaatsen. De tweede bladzijde richt zich op vragen beantwoorden met behulp van de atlas.

Observatie afgelopen jaar:

Vrijwel alle kinderen die nieuw in de bovenbouw komen, zijn zeer enthousiast om met de atlas aan het werk te gaan. Dit enthousiasme neemt bij veel kinderen snel af. Ik vermoed dat dit met name veroorzaakt wordt door het niet aansluiten bij de behoefte van de kinderen. Na een aantal weken is naar mijn mening de groep te verdelen in een aantal subgroepen

- Groep A: Nog steeds erg enthousiast over Topografie en Bosatlas en één les per week is voor deze kinderen vaak te weinig. Zij willen graag sneller door.
- Groep B: Topografie en Bosatlas heeft vooral als doel om op de planning te worden afgestreept. Als het maar af is, is het goed.
- Groep C: Topografie en Bosatlas wordt gezien als erg moeilijk. Wat moet er precies ingevuld worden op de bladzijden.
- Groep D: Topografie en Bosatlas is niet meer leuk. Ik probeer er onderuit te komen/maak het niet.

Overige opvallende punten:

- Er is ondanks de bladzijde ‘topotoppers’ een beperkte voorkennis voor het leren van de topotoetsen bij de kinderen.
- Er zijn een beperkt aantal instructie/cursus momenten op dit gebied.
- Er is onvoldoende integratie van aardrijkskunde in stamgroepwerk.

Om te controleren of bovenstaande punten ook op deze wijze door de kinderen worden ervaren is een enquête afgenomen bij de kinderen. De bevindingen zijn hieronder in figuren weergegeven. De volledige enquête is zichtbaar in Bijlage 4: Enquête Topografie en Bosatlas Bovenbouw. Uit de enquête blijkt dat het beeld dat ik vooraf had gevormd grotendeels **niet** overeenkomt met het beeld van de kinderen.

Fig. 3 Mening over Bosatlas

Fig. 4 Aantal lessen per week Bosatlas

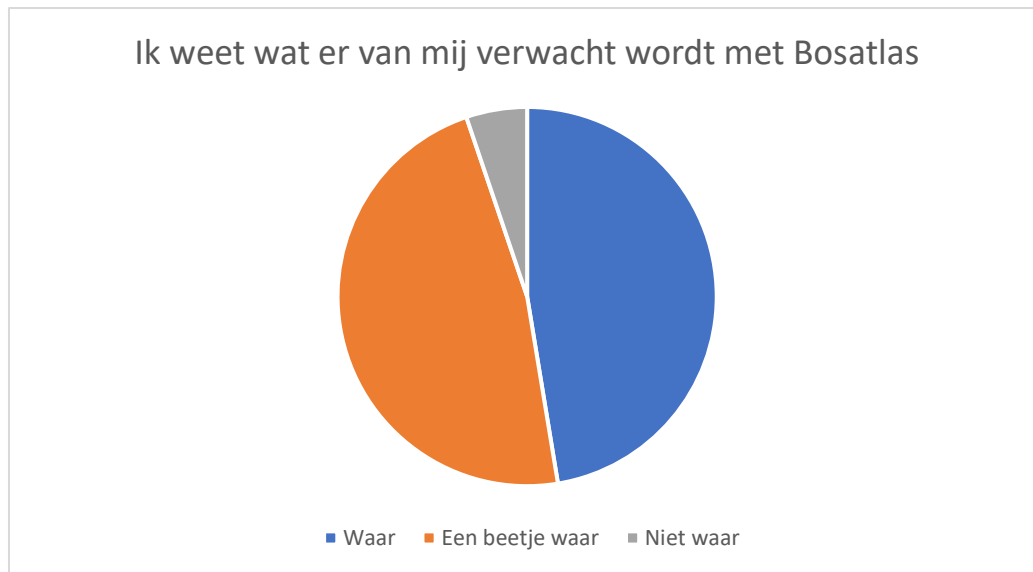

Fig. 5: Verwachting over Bosatlas

Belangrijke bevindingen (in tegenstelling tot wat ik dacht):

- Er is een groot deel van de kinderen die de Bosatlas-methode leuk vinden.
- Er is een groot deel van de kinderen die de hoeveelheid van 1 les Bosatlas per week goed vinden.
- Er is een groot deel van de kinderen die weet wat er van hem/haar wordt verwacht met Bosatlas.

Natuur en Techniek

Natuur en Techniek wordt op de Morgenster o.a. vormgegeven door 'de Techniektorens'. Gemiddeld 45 minuten per twee weken werken de kinderen in groepjes met de opdrachtenbakken uit deze Techniektorens. Een gedeelte van deze tijd is er een Lab waarbij de kinderen door ouders begeleid worden bij het uitvoeren van natuurkundige/scheikundige proeven. Afgelopen jaar is er tevens een start gemaakt met een digilab waarbij de kinderen o.a. leren programmeren.

Sterke punten uit analyse:

- Er is waarborging van de kerndoelen van tulo-SLO in de techniektorens.
- Er is een roulatiesysteem waardoor de kinderen met alle technische/natuurkundige thema's in aanraking komen.
- Er is een lab waar de kinderen in kleine groepjes in aanraking komen met natuurkundige/scheikundige thema's.
- Er is een lab waar de kinderen in kleine groepjes in aanraking komen met ICT/programmeren.
- Jaarlijks is er deelname aan het landelijke Techniektorenooi. Dit techniektorenooi kan gezien worden als de wedstrijd waarin het trainen zichtbaar wordt.

Verbeterpunten uit analyse:

- Er is in beperkte mate integratie van de technische/natuurkundige/scheikundige thema's in het stamgroepwerk gedurende het gehele jaar.
- Er is beperkte aandacht voor de basisvaardigheden die nodig zijn bij techniek.
- Er vindt geen controle plaats over de opgedane kennis.

Geschiedenis

Geschiedenis wordt op de Morgenster geïntegreerd aangeboden. Zo nu en dan wordt een thema opgezet vanuit geschiedenis.

Sterke punten uit analyse:

- Er is integratie van geschiedenis binnen het stamgroepwerk.
- Er wordt in de bovenbouw (jaarlijks) een werkstuk gemaakt passend bij een geschiedenis thema.

Verbeterpunten uit analyse:

- Er is beperkte aandacht voor de leerlijnen van geschiedenis.
- Er is beperkte aandacht voor (feiten)kennis binnen geschiedenis.
- Er vindt geen controle plaats over de opgedane kennis.

Zicht aangeboden doelen

Bij het voorbereiden van het thema 'feest' viel het mij op dat er geen volledig overzicht was van de doelen die eerder zijn aangeboden. Om meer zicht te krijgen op de registratie van deze doelen is gekeken op welke manieren doelen binnen de bovenbouw van de Morgenster al dan niet genoteerd worden.

Sterke punten uit analyse:

- Er worden regelmatig doelen genoteerd in het draaiboek van het thema.

Verbeterpunten uit analyse:

- Er worden niet structureel doelen bijgehouden in een algemeen document/systeem.
- Er is geen standaardformat van waaruit het thema wordt ontwikkeld.
- Er wordt geen controle uitgevoerd of de kinderen de doelen beheersen.

Theoretisch kader (literatuur)

De theorie in dit hoofdstuk is afkomstig van diverse bronnen, waaronder; literatuur, input tijdens de opleidingsbijeenkomsten, gesprekken met collega's en ervaringen binnen het onderwijs. Allereerst worden belangrijke inzichten gedeeld op het gebied van stamgroepwerk, cursussen, het integreren van cursussen in stamgroepwerk en er wordt afgesloten met het waarborgen van de kerndoelen. Voor een volledig theoretisch kader is bij elk van deze onderwerpen onderzoek gedaan naar de gedachten van Peter Petersen (1927), de grondlegger van het jenaplan onderwijs. Zijn uitspraken zijn door mij vrij vertaald en dienen hiermee het doel om houvast te geven voor het huidige onderwijs. Deze inzichten worden verder naar het heden getrokken met behulp van recente literatuur.

Stamgroepwerk

Stamgroep

Om meer zicht te krijgen op 'stamgroepwerk' is het van belang om allereerst te kijken naar het begrip 'stamgroep'. Peter Petersen spreekt in 'Der Kleine Jena Plan' (1927) over de stamgroep. Vrij vertaald is dit een sociale groep, die als middel dient om te groeien als complete gemeenschap. De stamgroep is niet het doel op zich, maar draagt bij aan de groei van eenieder, waarbij het belang van de groep hoog in het vaandel staat. De vrije dynamiek van de innerlijke structuur dient binnen de stamgroep gewaarborgd te blijven (Peter Petersen, zoals beschreven in Bos, 1985, p. 34). Om de stamgroep samen te stellen, wordt gekeken naar pedagogische criteria in plaats van onderwijscriteria. Dit sluit aan bij de mening van Petersen in 'Der Kleine Jena Plan', namelijk dat niet het onderwijs, maar de opvoeding het belangrijkste is in de groep (Bos, 1985). Binnen de stamgroep wordt uiteraard wel gekeken naar het onderwijsniveau. Deze onderwijsniveaus variëren sterk binnen de stamgroep. Niet alleen per kind maar ook per vakgebied. Kennis en vaardigheden zijn uiteraard niet gebonden aan een specifieke leeftijd of leerjaar van een kind. Om als stamgroepleider de tijd en ruimte te hebben om alle kinderen op hun eigen niveau te begeleiden (en tot stamgroepwerk te komen), is het van belang dat kinderen leermethoden leren om individueel of groepsgewijs te werken (Bos, 1985, p. 57).

Stamgroepwerk of wereldoriëntatie?

In navolging van het begrip 'stamgroep' kan gekeken worden naar het begrip 'stamgroepwerk'. Stamgroepwerk wordt vaak gekoppeld met het begrip 'wereldoriëntatie'. Volgens de site jenaplan.nl is stamgroepwerk zelfs gelijk aan het begrip wereldoriëntatie. Het is het hart van het jenaplanonderwijs en andere vakken zijn ondergeschikt aan het stamgroepwerk (jenaplan.nl). Hiermee wordt bedoeld dat andere vakken, bijvoorbeeld lezen, geleerd worden om toe te passen tijdens stamgroepwerk (jenaplan.nl). Ook bij de kerndoelen komt het begrip wereldoriëntatie aan bod. Tule-SLO omschrijft dit als een 'leergebied waar kinderen zich oriënteren op zichzelf, hoe mensen met elkaar omgaan, hoe ze problemen oplossen en hoe ze zin en betekenis geven aan hun bestaan'. Kinderen oriënteren zich op de natuurlijke omgeving en op verschijnselen die zich daarin voordoen. Kinderen oriënteren zich ook op de wereld, dichtbij, veraf, toen en nu en maken daarbij gebruik van cultureel erfgoed. Bij beide bronnen lijkt stamgroepwerk en wereldoriëntatie theoretisch inderdaad overeen te komen, toch maken Velthausz & Winters (2014) een onderscheid tussen stamgroepwerk ('Gruppenarbeit') en wereldoriëntatie. Zij nemen in de omschrijving van het stamgroepwerk de vier pijlers van het jenaplan mee, namelijk; gesprek, spel, werk en viering. Met stamgroepwerk bedoelen zij dat de gehele stamgroep werkt aan een thema waarover de groep meer wil weten. Individueel of in groepen wordt het thema verder uitgewerkt (pijler; werk). Kinderen en ook de stamgroepleider brengen verslag uit aan de groep en de groep reflecteert op inhoud en proces (pijler; gesprek). De bevindingen van het stamgroepwerk worden in de grote vieringen aan de hele schoolgemeenschap getoond (pijler; viering). Tijdens deze vieringen en gedurende het ontdekken van nieuwe informatie kan spel een belangrijke rol spelen (pijler; spel). In stamgroepwerk passen kinderen toe wat ze in cursussen geleerd

hebben. En er worden cursussen georganiseerd om dat te leren wat we nodig hebben voor stamgroepwerk. In cursussen werk je alleen of samen aan het leren en oefenen van kennis en vaardigheden. Bij stamgroepwerk oefen je met de andere kinderen van de stamgroep in het 'leren leven'. Bij stamgroepwerk gaat het vooral om verwondering, nieuwsgierigheid, leren hoe te leren (het proces) en kritisch leren denken. Dat kan alleen maar in verbondenheid met anderen en met de wereld. Leren leven in relaties en daarin ook jezelf leren kennen (Velthausz & Winters, 2014, p. 134). Daarbij zijn samen spreken, samen spelen, samen werken en samen vieren essentieel. De jenaplankernkwaliteit luidt: Kinderen passen binnen wereldoriëntatie de inhoud en het schoolaanbod toe om de wereld te leren kennen (pijler; werk) (Velthausz & Winters, 2014, p. 82). Deze laatste definitie van wereldoriëntatie, gegeven door Velthausz & Winters (2014), is de definitie waarmee in dit huidige meesterstuk gewerkt wordt; als het ware wereldoriëntatie plus of eenvoudigweg 'stamgroepwerk', zoals beschreven door Petersen in 1927 (Bos, 1985).

Vormgeven aan stamgroepwerk

Een belangrijke vraag is 'Hoe geef je als stamgroep en stamgroepleider gezamenlijk vorm aan stamgroepwerk?' Zoals benoemd is het van belang dat de vier pijlers; gesprek, spel, werk en viering terugkomen in het jenaplanonderwijs en dus ook in het stamgroepwerk. De thema's waarmee de kinderen werken, komen bij voorkeur naar voren uit kringgesprekken en persoonlijke ervaringen van groepsleden (Velthausz & Winters, 2014, p. 83). Leren gaat vanzelf wanneer je geïnteresseerd bent. Wanneer je iets wilt weten, wilt leren, dan hoeft niemand je meer te motiveren. Dat herkent iedereen, ook volwassenen (Velthausz & Winters, 2014, p. 88). Kinderen hebben volop vragen, zeker in de onderbouw wordt geschreven in de literatuur. Persoonlijk denk ik dat ook kinderen in de middenbouw en bovenbouw deze vragen hebben wanneer zij ervaren dat deze vragen serieus genomen worden. Door deze vragen op te pakken is het mogelijk om in plaats van een schoolse school, een leefwerksgemeenschap te realiseren. Op jenaplanscholen proberen we echt te luisteren naar kinderen en hun leefwereld te leren kennen en te gebruiken als vertrekpunt van het doen en laten (Velthausz & Winters, 2014, p. 88). Het is de taak van de stamgroepleider om nieuwsgierig te zijn naar de interesses van de groepsleden, deze aan te wakkeren en te gebruiken als startpunt voor verdere studie en verdieping door middel van activerende didactiek: ontdekken, experimenteren en onderzoeken (pijler; spel) (Velthausz, Winters, 2014, p. 83).

Het werken vanuit vragen en interesses van de kinderen zien we op een jenaplanschool het meeste terug in het stamgroepwerk. Hierdoor realiseer je 'levend' onderwijs, verbonden met het echte leven in plaats van 'schooltje spelen' (Velthausz, Winters, 2014). Als stamgroepwerk begint met de vragen van de groep, dan kun je niet beginnen met een volledig uitgewerkt plan voor de stamgroep. Dat plan komt pas later en dat maak je samen met de stamgroep! De eerste stap bij stamgroepwerk is steeds de belangstelling, de motivatie, de interesse opwekken bij je groep. Soms is die belangstelling er als vanzelf, dan merk je dat de hele groep met vragen zit, bijvoorbeeld over iets actueels. Soms vind je het belangrijk om een bepaald thema met de groep uit te werken en dan is het aan de stamgroepleider om kinderen van de stamgroep 'op het puntje van de stoel te krijgen'. Als dat je lukt, dan gaat de rest bijna vanzelf, als de motivatie er is, als we veel echte vragen hebben, dan willen we ook aan de slag! Het begin van stamgroepwerk zijn vragen: je eigen vragen en de vragen van de groep. En elk antwoord roept weer veel nieuwe vragen op. Om met Kees Both te spreken: je moet vragen niet beantwoorden, maar antwoorden bevragen (Velthausz, Winters, 2014, p. 134).

Vanuit het management-denken wordt de school steeds gevraagd om zich van tevoren te verantwoorden over het onderwijsaanbod dat uitgevoerd gaat worden. Bij het gebruik maken van de actualiteit kunnen we ons alleen achteraf verantwoorden en daar hebben we een handige structuur

voor nodig (Velthausz & Winters, 2014, p. 76). Naar aanleiding van het overige literatuuronderzoek wordt dit aspect meegenomen in het huidige meesterstuk.

De motivatie is er. En dan?

Zoals aangegeven zullen er vele vragen zijn bij de kinderen. De eerstvolgende stap is om individuele leervragen van kinderen in beeld te brengen. Bijvoorbeeld doordat iedereen een individuele mindmap maakt of door het voeren van kringgesprekken. Deze vragen leiden uiteindelijk tot een groepsmindmap. Met de mindmap wordt duidelijk waar de stamgroep aan gaat werken. Ook wordt duidelijk welke kinderen dezelfde interessevragen hebben en daarom samen kunnen gaan werken (Velthausz & Winters, 2014, p. 158). De stamgroepleider heeft zelf ook een mindmap gemaakt, die gebaseerd is op wat de kinderen moeten leren vanuit de kerndoelen en de schooleigen doelen. De stamgroepleider zorgt ervoor dat er steeds verbanden worden gelegd en maakt dat zichtbaar in de groepsmindmap. De onderdelen die niet door de kinderen worden uitgewerkt maar wel belangrijk zijn, worden door de stamgroepleider voorbereid en gepresenteerd. (Velthausz & Winters, 2014, p. 134 & 135).

Vervolgens moeten kinderen op leeravontuur gaan. Het is belangrijk dat zij daarin begeleid worden. Een plannetje is daarbij helpend; Wat ga je doen? En welk resultaat streef je na? Gezamenlijk moet je een strategie, een plan en een taakverdeling hebben. 'Wie gaat wat doen?' Dit werkplan is niet het doel op zich, maar een hulpmiddel. Het plan kan gewijzigd worden, maar is ook een nodig om te reflecteren (Velthausz & Winters, 2014, p. 134). Kinderen worden gestimuleerd om hun informatie vooral 'op te halen' bij primaire bronnen. Als je primaire bronnen gebruikt, krijg je vooral informatie door experimenteren, onderzoeken zoals een enquête, observaties en interviews. Natuurlijk zijn secundaire bronnen ook handig. We willen kinderen leren daar kritisch mee om te gaan. Secundaire bronnen zijn bijvoorbeeld boeken, kranten en internet. We moeten kinderen leren dat internet handig is om snel informatie te vinden, maar het vereist ook een kritische houding: klopt de informatie, wie heeft deze informatie er op gezet, mag je de informatie zomaar gebruiken? (Velthausz & Winters, 2014, p. 135)

Als het werk afgerond is, volgen de presentaties in verschillende presentatievormen. De kinderen leggen na iedere presentatie vast wat er geleerd is. Op deze manier wordt de kennis van een groepje overgedragen aan de hele stamgroep: leren van en aan elkaar. De stamgroepleider moet in zijn administratie vastleggen welke doelen er zijn bereikt. (Velthausz & Winters, 2014, p. 134) Nieuwe werkvormen worden regelmatig door de stamgroepleider gepresenteerd en zo nodig inge oefend (Velthausz & Winters, 2014, p. 134)

Cursussen

Een belangrijke term die bij Petersen aan bod komt wanneer hij zich richt op de inhoud van een cursus is 'elementaire grammatica'. Petersen was van mening dat ieder leerstofgebied veroverd kan worden op dezelfde wijze als taal. Wanneer de 'grammatica' regels beheerst worden, kan een mens de stof eigen maken (p. 54). Een cursus kan volgens Petersen zowel vanuit het kind, een groepsgenoot als (met enige voorzichtigheid) vanuit de stamgroepleider komen (Bos, 1985, p. 54). Cursussen worden aangeboden om het zuivere vakgerichte te leren of als keuzecursus. Voor de keuzecursussen worden de kinderen vooraf geïnformeerd over de inhoud en tijdsduur en gevraagd tot aanmelding. Indien er aanmelding is geweest, krijgt de cursus een verplicht karakter (Bos, 1985, p. 54). In cursussen wordt een deel van de grote werkelijkheid aangeboden. Onderdelen worden geïsoleerd en ingeoeffend (Velthausz & Winters, 2014, p. 130).

Kinderen kunnen het geleerde in de cursussen betekenisvol inzetten in stamgroepwerk. Vaak ontdekken kinderen ook dat ze iets willen tijdens stamgroepwerk, dat ze nog niet kunnen. Dit is een prachtige gelegenheid om een korte of lange cursus te organiseren om een nieuwe vaardigheid aan te leren (Velthausz & Winters, 2014, p.135). Naarmate je ouder wordt en je leefwereld steeds groter wordt en je meer ervaring hebt opgedaan, heb je steeds meer gereedschap nodig om je in die wereld te kunnen manifesteren. Dat gereedschap kan worden aangeboden in cursussen. Scholen kennen langlopende cursussen, cursussen die wekelijks of dagelijks plaats vinden en ook kortlopende cursussen, die maar één of enkele keren plaats vinden. Bekende langlopende cursussen zijn rekenen en taal. Een kortlopende cursus kan zijn: leren interviewen of leren een digitale presentatie maken (Velthausz & Winters, 2014, p. 83).

Vormgeven aan cursussen

Een belangrijke vraag is 'Hoe geef je vorm aan de cursus en hoe bepaal je de inhoud van de cursus? Er kan een onderscheid gemaakt worden aan cursussen die zich richten op vakinhoudelijke kennis en cursussen die zich richten op vaardigheden, zoals presenteren, schrijven van een werkstuk, etc.. De cursussen die zich richten op de 'elementaire grammatica' zijn de vakinhoudelijke cursussen en kunnen mijns inziens vanuit de kerndoelen van het SLO worden vormgegeven. Door het volgen van deze richtlijnen krijgen de kinderen de kennis aangeboden waarop middelbare scholen verder gaan en kan tevens het onderwijsaanbod verantwoord worden. Het is belangrijk om deze kennis niet enkel aan te bieden, maar tevens te zorgen voor oefening en inprenting van de aangeboden kennis (Bos, 1985, p. 59).

Naast het aanbieden van vakinhoudelijke kennis in cursussen zijn er ook cursussen gericht op het aanleren van vaardigheden, zoals presenteren, schrijven van een werkstuk, etc.. In de praktijk merk ik dat er vaak vanuit wordt gegaan dat kinderen wel weten hoe dit moet, maar dit is dit vaak niet het geval. Bovendien kunnen duidelijke instructies rondom deze vaardigheden het niveau van dergelijke vaardigheden sterk verbeteren. Deze cursussen kunnen vorm krijgen door stil te staan bij de essenties van het jenaplanonderwijs en dit terug te laten komen in het hedendaagse onderwijs.

Integreren van cursussen in stamgroepwerk

Cursussen zijn het meest succesvol als kinderen begrijpen welk persoonlijk voordeel ze hebben als ze het aangeboden leren. Het is aan de stamgroepleider om zo veel mogelijk duidelijk te maken wat je kunt doen met hetgeen je in cursussen leert (Velthausz & Winters, 2014, p. 83) In jenaplanscholen proberen we de cursussen zoveel mogelijk functioneel te maken (Velthausz & Winters, 2014, p. 130). Een manier om dit te doen is te zorgen dat de cursussen die je binnen de stamgroep organiseert verbindt aan het stamgroepwerk (Velthausz & Winters, 2014, p.83). Uiteindelijk leren kinderen in de school op twee manieren: door middel van cursussen en door middel van stamgroepwerk (Velthausz

& Winters, 2014, p. 130). Cursussen zijn de trainingen en stamgroepwerk de wedstrijden. Je moet trainen om ervoor te zorgen dat je in de wedstrijd kunt winnen! En de dingen die niet zo goed gingen, ga je in de training nog eens oefenen. Zo is er steeds een relatie tussen de wedstrijden en de trainingen. En op die manier moet er een relatie zijn tussen de cursussen en stamgroepwerk, tussen begrijpen, onthouden en toepassen (Velthausz & Winters, 2014, p. 133).

De praktijk

Het is eenvoudiger om stamgroepwerk en cursussen met elkaar te verbinden als je vanuit doelen werkt. Je kunt leren werken met meters en centimeters door het plein op te meten en een mooie plattegrond te maken voor de schooltuin in plaats van sommen uit het rekenboek (Velthausz & Winters, 2014, p. 83). Om te zorgen dat het in de praktijk te realiseren is, is het volgens Velthausz & Winters (2014, p. 130) handig om gebruik te maken van meerdere methodes zodat je kunt putten uit een groot arsenaal aan oefenstof. De stamgroepleider helpt kinderen bij hun ontwikkeling en biedt de juiste oefenstof om kinderen uit te dagen om vooral veel te leren. Persoonlijk denk ik dat het mooi is als jenaplanscholen werken met een 3-jarige cyclus waaraan vakinhoudelijke cursussen gekoppeld zijn die de kerndoelen dekken. Door het clusteren van doelen uit verschillende vakgebieden in thema's kan een stamgroepleider eenvoudig de juiste materie erbij pakken op het moment dat er in de groep sprake is van bepaalde interesse voor een onderwerp. Door registratie van de stamgroepleider wordt het volledige onderwijsaanbod gegarandeerd. Het voordeel hiervan is dat de opdrachten aansluiten bij de werkwijze van de school. Naast deze vakinhoudelijke cursussen dienen er ook cursussen klaar te liggen die zich richten op de vaardigheden die wij aan kinderen aan willen leren. Het delen van deze cursussen vanuit bijvoorbeeld de jenaplanvereniging met overige scholen zorgt voor een hogere kwaliteit van jenaplanscholen omdat niet op iedere school dit werk gedaan hoeft te worden. Door het aanbieden van een variatie in de inoefening en inprenting bestaat er een grote vrijheid voor de school, de stamgroepleider en de kinderen. Als stamgroepleider kun je doordat dit voorwerk al gedaan is tijd besteden aan het overzicht houden van het werk van de kinderen en hen begeleiden waar nodig. Mogelijk kan een platform ondersteunend zijn om de theoretische informatie aan te bieden.

Waarborgen van de kerndoelen.

Bij de voorgaande theoretische onderbouwing is al een aantal keer gesproken over de kerndoelen van tulle.SLO. Ondanks dat dit niet te voorkomen was, is het van belang om grondiger te kijken naar de kerndoelen en de achtergrond van deze kerndoelen. De kerndoelen van tulle.SLO vormen de wettelijke kaders van het onderwijs dat aan kinderen aangeboden dient te worden. Tulle.SLO heeft voor ieder leergebied van het primair onderwijs de inhoud geformuleerd in aanbodoelen. Deze worden weergegeven in inhoudslijnen met drie fasen (fase 1 (groep 1,2)/fase 2 (groep 3,4,5)/fase 3(groep 6,7,8)). Deze inhoudslijnen zijn op het gebied van Nederlands, rekenen/wiskunde, oriëntatie op jezelf en de wereld, kunstzinnige oriëntatie, digitale geletterdheid, bewegingsonderwijs en Engels (tulle.SLO). Om in het huidige meesterstuk daadwerkelijk de diepte in te gaan, is gefocust op de inhoudslijn oriëntatie op jezelf en de wereld zoals beschreven onder stamgroepwerk.

Er wordt nadrukkelijk gesproken over het aanbod. Zoals bekend zijn alle kinderen verschillend en mag niet verwacht worden dat alle kinderen dezelfde kennis opnemen en onthouden aan het eind van de basisschoolperiode. Petersen geeft ook aan dat bij de elementaire grammatica het tempo en de grondigheid afhankelijk zijn van de aanleg van het kind (Bos, 1985 p. 54). In mijn visie is het ideaal om het basisaanbod gelijk te hebben, met verrijking en/of aanpassingen in de eisen/opdrachten voor hen die daar behoefte aan hebben. De stamgroepleider dient de kinderen in de stamgroep zo goed te kennen en durft op basis van deze kennis vervolgens keuzes te maken in de eisen die hij/zij aan een specifiek kind stelt. De inhoudslijnen dienen daarbij als richtlijn.

Ook volgens 'Het Kan!' zijn de inhoudslijnen, opgesteld door tulo.SLO, geschikte richtlijnen die houvast geven aan het invullen van het onderwijs. Zij zien met name de ruimte voor interpretatie van de wijze waarop deze onderdelen worden aangeboden aan de kinderen. Kennis van deze inhoudslijnen is voor de stamgroepleider van belang om in te kunnen spelen op de inbreng van de kinderen zodat er betekenisvol onderwijs kan ontstaan (hetkanvoorhetkind.nl). Velthausz & Winters (2014, p. 88) gaven eveneens aan dat het werken vanuit vragen en interesse van de kinderen het streven is en daarvoor is kennis van de kerndoelen voor de stamgroepleider noodzakelijk.

Mijns inziens is deze vrijheid van interpretatie een vaardigheid waarin iedere stamgroepleider geoefend moet zijn om op een goede manier 'echt' jenaplanonderwijs vorm te geven. Met 'echt' jenaplanonderwijs doel ik in dit geval op het blijven stimuleren van de eigen nieuwsgierigheid en inbreng van de kinderen met daarnaast kwaliteit als een belangrijke voorwaarden. Kwaliteit zie ik in dit geval als het waarborgen van het aanbod van de kerndoelen om op deze wijze kinderen gedurende de basisschool voor te bereiden op de middelbare school. Een jenaplanschool is namelijk ontwikkelingsgericht en wil kinderen uitdagen om velerlei competenties te ontwikkelen en grenzen te verleggen. Leren hoe te leren, ontwikkeling stimuleren, doordachte leerstofkeuze en de zone van naastbije ontwikkeling laten ervaren. Presteren staat daarbij hoog in het vaandel (Velthausz & Winters, 2014, p. 29).

Methode zichtbaar maken

Doel van de interventie:

Het streven in de huidige interventie is om het volledige scala aan kerndoelen ondersteunend te laten zijn voor het aanbieden van stamgroepwerk en te controleren of deze kennis daadwerkelijk door het grootste deel van de kinderen is opgenomen. Het doel is om handvatten voor de stamgroepleiders te creëren die bijdragen aan stamgroepwerk dat inhoudelijk voldoet aan de volledige eisen van de overheid waardoor de kinderen de informatie aangeboden krijgen en daadwerkelijk opdoen als basiskennis, zodat zij een goede startpositie hebben bij de overgang naar het middelbaar onderwijs.

Kiezen van een geschikt thema

Voor het kiezen van een geschikt schoolbreed onderwerp heb ik van drie thema's van tule-SLO een overzicht gemaakt van de kerndoelen per bouw die behaald dienen te worden. Het gehele overzicht is zichtbaar in bijlage 5: Kerndoelen aansluitend bij mogelijke thema's

De mogelijke thema's waren: 'Bouw en processen van de aarde', 'Weer en klimaat' en 'Inrichting en indeling van de ruimte (landschap)'. Rekening houdend met de overige meesterstukken van mijn collega's is gezamenlijk gekozen voor het thema 'weer en klimaat'.

Uitwerken van alle bijbehorende kerndoelen in een PowerPoint

Om te zorgen dat het voor alle stamgroepleiders mogelijk is om met het thema aan de slag te gaan in de stamgroep is een PowerPoint gemaakt waarin alle theoretische kennis van alle bijpassende kerndoelen is opgenomen. Deze PowerPoint heeft nadrukkelijk de functie de stamgroepleider te ondersteunen in plaats van leidend te zijn.

Groepsgesprek en gezamenlijke mindmap is leidend

Leidend voor het thema en de activiteiten in de groep is het groepsgesprek met de kinderen. Dit groepsgesprek bepaald mede de groepsindeling met betrekking tot de onderzoeksvragen. De stamgroepleider houdt zicht op het behalen van alle kerndoelen door de mindmap die vooraf is opgesteld (gebaseerd op de kerndoelen). Deze mindmap is zichtbaar in bijlage 6: Mindmap 'Weer en klimaat' vanuit de kerndoelen. Gedurende het werken aan het thema wordt de voortgang van de onderzoeksvragen van de kinderen nauwkeurig gevolgd. Indien een groep vastloopt of meer verdieping gewenst is, kan de stamgroepleider de PowerPoint raadplegen en de benodigde informatie delen met (een deel van) de stamgroep.

Observeren of deze manier gewerkt heeft

Zicht aangeboden doelen

Gedurende het thema 'weer en klimaat' noteren de stamgroepleiders welke doelen zijn aangeboden. Uiteindelijk dienen deze doelen aangevinkt te worden in het registratiesysteem 'beredeneerd aanbod' van 'Het Kan!'.

Zicht opgedane kennis

Aan het einde van het thema 'weer en klimaat' worden er eindpresentaties gehouden. Bij deze eindpresentatie wordt gekeken of de verschillende groepjes daadwerkelijk de gewenste inhoudelijke kennis hebben opgedaan en deze kunnen overbrengen op de overige kinderen. Vervolgens wordt in een kringgesprek gekeken of deze kennis grotendeels door de kinderen beheerst wordt.

Actieplan/interventie zichtbaar maken

Uit het vooronderzoek is gebleken dat op dit moment de cursusinhoud bij thema's van de Morgenster mogelijk nog van onvoldoende niveau is en de kerndoelen nog onvoldoende leidend zijn binnen het stamgroepwerk op jenaplanschool de Morgenster. De kerndoelen behorend bij de onderwerpen worden weliswaar in acht genomen, maar daarbij worden uiteindelijk niet alle kerndoelen gedurende de bovenbouw aangeboden/daadwerkelijk als kennis opgedaan door de kinderen. Het huidige aanbod van de thema's en kerndoelen is afhankelijk van de voorkeuren en voorkennis van de stamgroepleiders. Het streven in de huidige interventie is om het volledige scala aan kerndoelen begeleidend/ondersteunend te laten zijn voor het ontwerpen/aanbieden van stamgroepwerk en te controleren of deze kennis daadwerkelijk door het grootste deel van de kinderen is opgenomen. Het doel is om handvatten te creëren die bijdragen aan stamgroepwerk dat inhoudelijk voldoet aan de volledige eisen van de overheid waardoor de kinderen datgene aangeboden krijgen en deze kennis daadwerkelijk opdoen, zodat zij een goede startpositie hebben bij de overgang naar het middelbaar onderwijs.

Gezamenlijk met de overige collega's die de jenaplanopleiding volgen, is het schoolbrede thema 'weer en klimaat' opgezet, waarbij geprobeerd is zoveel mogelijk aspecten van de jenaplangedachten te verwerken. Hierbij kan gedacht worden aan; aansluiten bij de kinderen, prikkeling van de kinderen, aanbieden van (keuze)cursussen, keuzes in werkvormen, begeleiding in verschillende presentatiemogelijkheden. Met daarbij in het achterhoofd; het ontdekken van het onderwerp 'weer en klimaat' met de gehele stamgroep.

Om ervoor te zorgen dat collega's op de hoogte zijn van de mogelijke kerndoelen passend bij het onderwerp 'weer en klimaat' zijn er voor de onderbouw/middenbouw/bovenbouw schema's gemaakt, waarin de te benaderen kerndoelen zijn weergegeven. Voor deze weergave is gebruik gemaakt van drie verschillende bronnen: beredeneerd aanbod van Het Kan!, leerlijnen voor het basisonderwijs (middenbouw + bovenbouw) en tule.slo.nl. Al deze bronnen gaan uit van de kerndoelen. De formulering/indeling maakt deze bronnen afwisselend geschikt voor het vormgeven van het onderwijs. Daarnaast is voor de bovenbouw een mindmap gemaakt en gedeeld met collega's om hen op de hoogte te brengen van de kerndoelen en al enkele mogelijke verbanden tussen deze onderwerpen zichtbaar te maken.

De focus van het huidige meesterstuk is uiteindelijk het aanbieden van de volledige inhoud van de kerndoelen voor het thema 'weer en klimaat' van de bovenbouw en tevens te controleren of deze kennis door het grootste deel van de kinderen beheerst wordt. Om dit te garanderen is een informatieve cursus gemaakt waarin alle kerndoelen gedekt worden. Deze cursus kan door alle collega's naar eigen behoefte en inzicht gedeeld worden met (een deel van) de stamgroep afhankelijk van de inbreng en de voorkennis van de stamgroep.

Na afsluiting van het thema 'weer en klimaat' zal gekeken worden welke van de kerndoelen zijn aangeboden met behulp van het beredeneerd aanbod van 'Het Kan!'. Tevens zal aan de hand van de presentaties van de kinderen en groeps gesprekken tijdens het thema gekeken worden of deze kennis daadwerkelijk beheerst wordt.

Verslag resultaten cyclus 1

Het thema 'weer en klimaat' is gezamenlijk met de collega's die de jenaplanopleiding volgen ontwikkeld. Bij het evalueren van het thema is feedback verkregen van de overige collega's. Deze feedbackpunten zijn overzichtelijk weergegeven in bijlage 7: Feedback van collega's op het thema 'weer en klimaat'. In het huidige hoofdstuk wordt specifiek ingegaan op de feedback gericht op het doel van de interventie behorende bij dit meesterstuk, namelijk:

Het streven om het volledige scala aan kerndoelen ondersteunend te laten zijn voor het aanbieden van stamgroepwerk en te controleren of deze kennis daadwerkelijk door het grootste deel van de kinderen is opgenomen. Het doel is om handvatten voor de stamgroepleiders te creëren die bijdragen aan stamgroepwerk dat inhoudelijk voldoet aan de volledige eisen van de overheid waardoor de kinderen de informatie aangeboden krijgen en daadwerkelijk opdoen als basiskennis, zodat zij een goede startpositie hebben bij de overgang naar het middelbaar onderwijs.

Sterke punten uit feedback van collega's

- Er kan door de cursus 'weer en klimaat' alsnog gezorgd worden alle kerndoelen aan de kinderen worden aangeboden.

Verbeterpunten uit feedback van collega's

- Er dient bij een volgend thema voorbereid te worden met alle collega's samen om voldoende kennis te hebben met betrekking tot de inhoud en het doel van het thema.
- Er is onduidelijkheid over het vinden van informatie en behalen van de doelen als je aan de hand van de inbreng van de kinderen 'afdwaalt' van het thema.
- Er is door een aantal collega's gedacht dat alle informatie vanuit de kinderen moest komen daardoor is er onvoldoende bijgestuurd/informatie aangedragen door de collega's zelf.

Bovenstaande feedback geeft duidelijk aan dat het vormgeven van het thema 'weer en klimaat' op deze manier onvoldoende toereikend is om het stamgroepwerk op de Morgenster aan te bieden op de manier die voor ogen is (en al meerdere malen is weergegeven in dit meesterstuk). Een aantal van deze punten hebben te maken met het onvoldoende op de hoogte zijn over het doel van het thema. Aangezien ikzelf het thema mee heb ontwikkeld, heb ik eveneens gekeken naar sterke- en verbeterpunten in het Bereoor (mijn stamgroep).

Sterke punten in het Bereoor

- Er is regelmatig gebruik gemaakt van de cursus 'weer en klimaat' om kinderen te helpen bij de onderzoeksvraag, een kerndoel aan bod te laten komen dat nog niet vanuit de kinderen naar voren komt en een groepje kinderen te inspireren om verder onderzoek te doen.
- Er is genoten van de creatieve aspecten die mogelijk zijn bij het stamgroepwerk.
- Er zijn veel kinderen met vragen en input gekomen voor het thema.
- Er is gezamenlijk teruggekeken naar de eerder bedachte vragen. Dit motiveerde de kinderen om weer aan de slag te gaan.
- Er zijn verschillende presentatievormen gekozen door de kinderen.

Verbeterpunten in het Bereoor

- Er is een groot deel van de kinderen die vooral op zoek zijn naar 'leuke' activiteiten (concreet onderzoek).
- Er is door veel kinderen tekst gekopieerd/overgeschreven van een website zonder de tekst te lezen en daadwerkelijk te begrijpen.

Zicht aangeboden doelen

Het huidige onderzoek richtte zich op het effect van het aanbieden van stamgroepwerk vanuit de kerndoelen. Deze kerndoelen zijn vertaald naar een algemene cursus 'weer en klimaat'. Er kan geconcludeerd worden dat het ondersteunen van de collega's met behulp van een mindmap rondom de kerndoelen en een cursus die de kerndoelen dekt nog niet het gewenste effect heeft op het aanbieden van alle kerndoelen gedurende het stamgroepwerk. De aandacht voor de kerndoelen en het controleren van deze doelen heeft echter wel gezorgd voor meer inzicht bij mijzelf en de collega's met betrekking tot de nog niet behandelde kerndoelen. De cursus van 'weer en klimaat' doet daarbij dienst om een gedeelte van deze kerndoelen alsnog aan te bieden. Er zijn echter een aantal kerndoelen zijn, die niet enkel door middel van informatieoverdracht opgedaan kunnen worden. (Zoals het onderzoek doen naar eigenschappen van materialen en het verwerken van ruimtelijke informatie tot een eenvoudige kaart).

Voor mijn eigen stamgroep 'Het Bereoor' is een schema gemaakt met daarin de doelen die aan bod zijn gekomen gedurende het thema en de doelen die de week aansluitend op het thema aan bod gaan komen. Dit schema is zichtbaar in Bijlage 8: Zicht op aangeboden doelen en opgedane kennis Bereoor. Daarbij is in het groen aangegeven welke kerndoelen aan bod zijn gekomen gedurende het stamgroepwerk en in het oranje aangegeven welke kerndoelen aan bod zijn gekomen a.d.h.v. de cursus weer en klimaat de week aansluitend aan het thema 'weer en klimaat'. Enkele doelen zijn niet gekleurd; deze doelen zijn mijns inziens niet zinvol om aan te bieden in een cursus, die grotendeels gericht is op kennisoverdracht. Deze kerndoelen dienen bij een volgend thema aan bod te komen.

Zicht opgedane kennis

Naast het aanbieden van de kerndoelen is het van belang om ook te kijken of de kinderen daadwerkelijk de basiskennis hebben opgedaan, zodat zij een goede startpositie hebben bij de overgang naar het middelbaar onderwijs. Aan de hand van de eindpresentaties van de kinderen is gekeken of de stamgroep daadwerkelijk de gewenste inhoudelijke kennis heeft opgedaan. Deze gegevens zijn eveneens zichtbaar in Bijlage 8: Zicht op aangeboden doelen en opgedane kennis Bereoor. Indien deze kennis door de kinderen is opgedaan, staat er een kruis in de kolom 'kennis kind'.

Beschrijvingen bijstellingen interventie

In het huidige hoofdstuk wordt een overzicht geboden van de aspecten die ik adviseer mee te nemen bij het ontwikkelen van een volgend thema. In verband met de Corona situatie wordt bij cyclus 2, in plaats van het ontwerpen van een tweede thema met onderstaande aanbevelingen, het platform 'Geïntegreerd onderwijs (GO)' geëvalueerd. Onderstaande punten dienen daarom in acht genomen te worden bij het uitproberen en het vormgeven van een thema met behulp van GO later in het schooljaar 2020/2021.

Bijstellingen op basis van het huidige meesterstuk

- Er vindt voorbereiding plaats met alle collega's, zodat alle collega's op de hoogte zijn van het plan en de gedachten daarachter.
- Er dient algemene informatie eenvoudig beschikbaar te zijn om de kinderen te prikkelen en te informeren.
- Er ontstaat veel motivatie wanneer de kinderen zich creatief kunnen uiten.
- Er is de noodzaak tot het evalueren en registreren door de stamgroepleider van het al dan niet behalen van de aangeboden doelen bij de kinderen.
- Er dienen reflectiemomenten te zijn op de groepsvragen die door de kinderen zijn bedacht en het al dan niet al beantwoord hebben van deze vragen.

Overige bijstellingen op basis van de overige thema's

- Er dient bij het stamgroepwerk naast het thema ook een jenaplanessentie centraal te staan.
- Er dient een evaluatiekring te zijn na een moment van stamgroepwerk waarin aandacht besteed wordt aan de stap: Wat ga je de volgende keer doen en wat heb je daarbij nodig?
- Er is onder de stamgroepleiders enthousiasme over de mogelijkheid tot het kiezen van een activiteit gedurende het stamgroepwerk.

Verslag resultaten cyclus 2

In verband met de Corona situatie en daarop volgend het langdurige thuisonderwijs is het niet mogelijk geweest om gedurende het laatste deel van de jenaplanopleiding nogmaals een thema uit te werken. Daarom is gekozen om mij bij 'cyclus 2' te verdiepen in het onderwijsplatform 'Geïntegreerd onderwijs (GO)'. Dit platform is door de huidige directrice van de Morgenster naar voren gebracht en kan mogelijk een basis vormen voor het jenaplanonderwijs (op de Morgenster). De directrice heeft dit platform voorgelegd aan de teamleden die op dit moment de jenaplanopleiding volgen met daarbij de vraag of dit platform dienst kan doen bij het stamgroepwerk op de Morgenster. Aan de hand van de (literaire) kennis uit het huidige meesterstuk is gekeken op welke gebieden 'GO' voldoet aan de kenmerken van jenaplan en waar nog meer jenaplan toegevoegd kan worden. Om een uiteindelijk beeld te krijgen of GO geschikt is voor het stamgroepwerk op de Morgenster is het van belang dat er uiteindelijk ook daadwerkelijk geëxperimenteerd wordt met een thema ondersteund door het platform GO.

GO (Geïntegreerd Onderwijs)

GO is een digitaal platform dat geïntegreerd onderwijs ondersteunt. Bij GO is zowel sprake van een lerarenplatform als een kindplatform. De leidraad van het lerarenplatform wordt gevormd door de diverse posters die aansluiten bij de kerndoelen. Daarnaast biedt dit platform de mogelijkheid om de ontwikkeling van de kinderen te volgen en bij te sturen. Het kindplatform biedt de kinderen diverse keuze opdrachten aansluitend bij de klassenthema's en de daarbij behorende doelen. Bij GO zijn de thema's dus vooraf voorbereid en kan de benodigde (cursus)informatie teruggevonden worden op het lerarenplatform.

7 fases van GO:

Fig. 6: De 7 fases van GO! (Bron: GO)

GO gaat uit van 7 fases. Hieronder worden deze 7 fases besproken en wordt een koppeling gelegd met het jenaplanonderwijs. Belangrijk is dat deze 7 fases in verschillende volgordes doorlopen kunnen worden.

Verwonderen

Deze fase kan naar mijn idee aansluiten bij het prikkelen van de kinderen/ingaan op de inbreng van de kinderen.

Weten

Bij de fase weten doen kinderen de kennis op, die noodzakelijk is voor het ontwikkelen van algemene basiskennis. Dit weten wordt vooral gezien als het overdragen van kennis van de stamgroepleider op de kinderen. Binnen het jenaplanonderwijs zie ik graag dat de kennis die aangeboden wordt grotendeels beïnvloed wordt door de inbreng van de kinderen.

Denken

De kinderen worden uitgedaagd om ook zelf na te denken. Binnen het jenaplanonderwijs wordt dit ook wel het bevragen van het onderwerp/de vragen genoemd.

Onderzoeken

Deze vragen vormen uiteindelijk de basis voor het onderzoek dat gedaan kan worden. Binnen GO zijn vooraf opgezette onderzoeken terug te vinden voor de kinderen. Persoonlijk ben ik benieuwd in hoeverre deze onderzoeken de kinderen prikkelen wanneer zij vooraf opgezet zijn. Aan de andere kant kan dit voor veel kinderen ook de nodige houvast bieden. Gelukkig geldt binnen de fase 'onderzoeken' dat de onderzoeksvraag ook vanuit de kinderen kan komen.

Doen

Deze fase sluit aan bij de fase van het onderzoeken. Het onderzoek kan zich zowel richten op primaire als secundaire bronnen. In figuur 7: Onderzoeken en ontwerpen (Bron: GO) wordt verder ingegaan op de wijze waarop een onderzoek opgezet en uitgevoerd wordt. Om nog meer jenaplan onderwijs te realiseren, kan in deze fase ook gebruik gemaakt worden van spel.

Presenteren

Het werk dat de kinderen uitvoeren en wat zij daarvan leren, wordt volgens de fases van GO ook gepresenteerd. Persoonlijk zou ik heel graag willen dat de kinderen regelmatig presenteren waar zij mee bezig zijn aan de overige stamgroep. De eindpresentatie zou ik graag zien binnen een schoolbrede weeksluiting.

Een aspect dat ik nog mis.. Gesprek

Er zijn veel aspecten die terugkomen in de 7 fases van GO. Een aspect dat ik persoonlijk nog mis zijn de gesprekken. Gelukkig is daar binnen GO de ruimte voor te maken. Bij de proefuitvoering in de praktijk is het van belang om te kijken op welke wijze hier vorm aan gegeven kan worden.

Cycli onderzoeken en ontwerpen

In figuur 7: Onderzoeken en Ontwerpen wordt dieper ingedaan op de fases die de kinderen dienen te doorlopen bij het uitvoeren van een onderzoek en het ontwerpen van een product. Deze cycli komen overeen met de cycli die al op de Morgenster gebruikt worden voor ontwerp en leren.

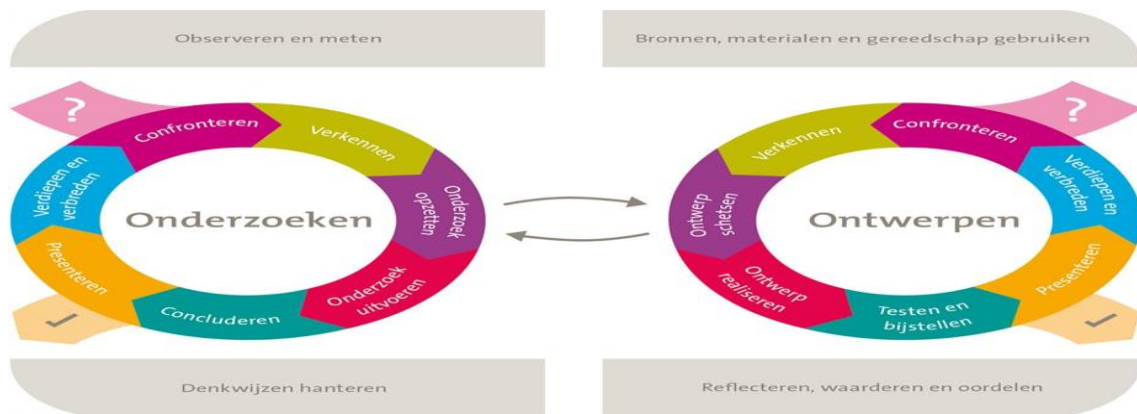

Fig. 7: Onderzoeken & Ontwerpen (Bron: GO)

Hogere orde denkvaardigheden

Bij GO wordt ervan uitgegaan dat de kinderen naast onderzoeksvaardigheden ook hogere orde denkvaardigheden leren. Daarbij wordt benoemd: analyseren, evalueren, creëren, observeren, presenteren en samenwerken. Deze aspecten komen ook binnen het jenaplanonderwijs naar voren binnen de jenaplanessenties. In fig. 8 Hogere orde denkvaardigheden (Bron: GO) wordt de wijze weergegeven waarop GO een beroep doet op deze vaardigheden.

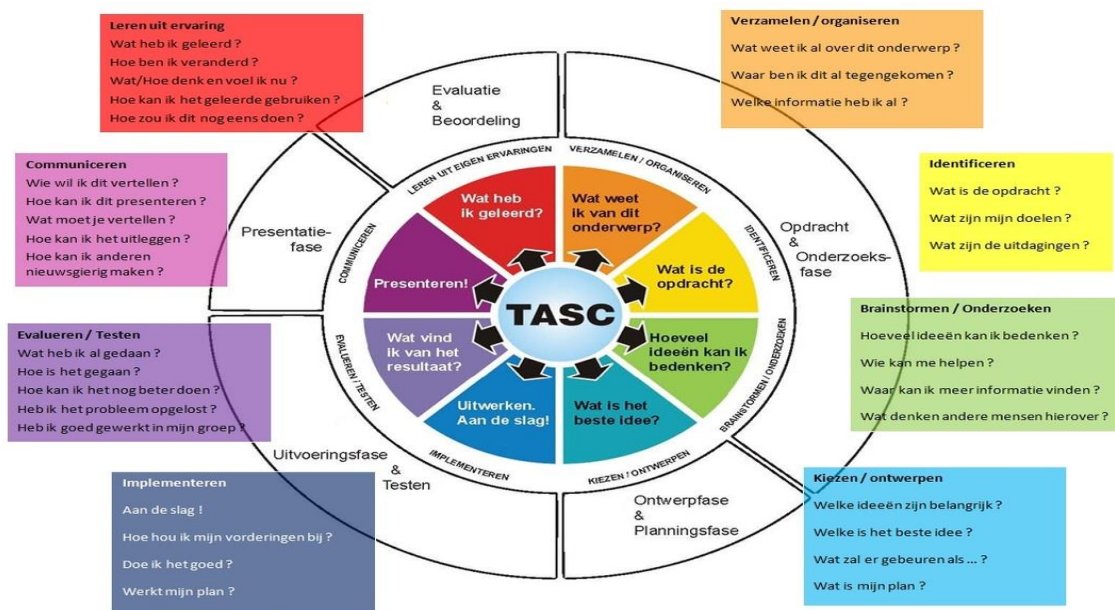

Fig. 8: Hogere orde denkvaardigheden (Bron: GO)

Werkvormen

GO varieert in de werkvormen die de kinderen kunnen kiezen. Hierbij wordt rekening gehouden met de verschillende intelligenties van de kinderen. Daarbij is het als stamgroepleider mogelijk om de kinderen zowel in hun kracht te zetten als uit te dagen om buiten hun comfortzone te treden. Enkele voorbeelden van werkvormen van GO zijn; een lapbook, een video, een stripverhaal en een mindmap. De mindmap is naar mijn idee de start voor het thema. Deze kan zowel individueel door ieder kind als basis dienen voor een groepsmindmap dan wel als groep gezamenlijk gemaakt worden.

Differentiatie

De werkwijze van GO is gericht op keuzemogelijkheden bij de kinderen. Daarnaast is er sprake van een aanbod op verschillende niveaus omdat de thema's meerdere malen terugkomen gedurende de schoolloopbaan. Hierdoor is het eveneens mogelijk om het niveau aan te passen op de kinderen.

Kerdoelen

Binnen GO zijn de kerndoelen uitgewerkt. Deze kerndoelen kunnen bij ieder kind na het maken van een opdracht/thema aangevinkt worden. Dit wordt door zowel het kind als de leerkracht gedaan. Dit consequent bijhouden en zicht krijgen op de manier waarop dit werkt, wordt een aandachtspunt bij het uitvoeren van een thema in de praktijk. Een ander aandachtspunt is in welke mate kerndoelen en de bijbehorende cursusstof door de stamgroepleider snel opgezocht kunnen worden.

Dit alles zal worden ervaren wanneer er een proefthema vanuit GO uitgevoerd wordt.

Consequenties voor de kinderen/andere stamgroepen/team/school

Vanuit het huidige meesterstuk kunnen er enkele consequenties geformuleerd worden voor de Morgenster. Deze consequenties richten zich op de punten die naar aanleiding van het huidige meesterstuk naar voren zijn gekomen in de diverse hoofdstukken. Deze consequenties zijn zowel van toepassing voor de kinderen, de stamgroepen, het team en de school in zijn geheel:

- Er dient vooraf aan het voorbereiden van het thema een overzicht te zijn met betrekking tot de hoeveelheid tijd die beschikbaar is voor het stamgroepwerk in een bepaalde periode/bij een bepaald thema.
- Er dient in het vervolg voorbereiding m.b.t. het thema plaats te vinden met alle collega's, zodat alle collega's op de hoogte zijn van het plan en de gedachten daarachter.
- Er dient rekening gehouden te worden met de vier pijlers van het jenaplanonderwijs: gesprek, spel, werk en viering.
- Er dient door iedere collega verdieping op het thema plaats te vinden en zicht te zijn op de kerndoelen.
- Er dienen basiscursussen beschikbaar te zijn om de jenaplanessenties aan te bieden aan de kinderen.
- Er dient geluisterd te worden naar de inbreng van de kinderen en indien mogelijk een koppeling plaats te vinden met de kerndoelen.
- Er dient ingespeeld te worden op de actualiteit.
- Er dient algemene informatie eenvoudig beschikbaar te zijn om de kinderen te prikkelen en te informeren.
- Er dient rekening gehouden te worden met de motivatie wanneer kinderen zich creatief kunnen uiten.
- Er dient rekening gehouden te worden met het aanbieden van informatie passend bij het thema met betrekking tot Europa en de rest van de wereld.
- Er dient geëvalueerd te worden na een thema op de behaalde kerndoelen en deze dienen geregistreerd te worden door de stamgroepleider.
- Er dient bij het stamgroepwerk naast het thema ook een jenaplanessentie centraal te staan.
- Er dient een evaluatiekring te zijn na een moment van stamgroepwerk waarin aandacht besteed wordt aan de stap: Wat ga je de volgende keer doen en wat heb je daarbij nodig?
- Er dienen reflectiemomenten te zijn op de groepsvragen die door de kinderen zijn bedacht en het al dan niet al beantwoord hebben van deze vragen.
- Er dient gekeken te worden of de aangeboden kennis daadwerkelijk wordt beheerst door het grootste deel van de kinderen.

Daarnaast is een belangrijke consequentie, die aansluit bij de cultuur op de Morgenster, dat de stamgroepleider de vrijheid heeft in het maken van eigen keuzes passend bij zijn/haar stamgroep. Onder deze vrijheid valt ook het variëren in het stellen van eisen per individu, rekening houdend met de persoonlijke ontwikkeling van ieder kind.

Aanbevelingen voor verder onderzoek

Het huidige meesterstuk heeft meer zicht gegeven op het aanbieden en registreren van de kerndoelen aansluitend bij het thema. Gedurende het meesterstuk zijn er echter meer vragen ontstaan dan er zijn beantwoord. Zoals aangegeven in Velthausz & Winters (2014, p. 134) 'Elk antwoord roept weer veel nieuwe vragen op'. Voor de zoektocht naar het vormgeven van het ideale stamgroepwerk wordt geadviseerd vervolgonderzoek te doen naar onderstaande onderwerpen.

- Op welke wijze kan er ruimte gecreëerd worden in het ritmisch weekplan voor meer stamgroepwerk?
- Op welke wijze kan er meer sturing gegeven worden aan het stamgroepwerk en ontstaat daardoor bij alle kinderen een actieve deelname?
- Op welke wijze kan het stellen van eisen aan de kinderen bijdragen aan een hoger niveau van het stamgroepwerk en het behalen van de kerndoelen?
- Is GO daadwerkelijk een geschikt platform om de Morgenster te ondersteunen bij het vormgeven stamgroepwerk (minder tijdrovende voorbereiding)?
- Zijn er mogelijk andere platformen die de Morgenster kunnen ondersteunen bij het vormgeven van stamgroepwerk?
- Op welke wijze kunnen overige vakken geïntegreerd worden in stamgroepwerk?

Evaluatie en reflectie op product/proces

Een groot deel van dit meesterstuk is geschreven gedurende mijn zwangerschapsverlof. Daarbij heb ik erg genoten van de afwisseling tussen intellectueel bezig zijn en het afmeten van de juiste voeding en overige mama-taken. Door de situatie zoals hij was, is er aan de ene kant tijd geweest om met mijn meesterstuk bezig te zijn en bleek het aan de andere kant lastig te zijn om aan te voelen hoe de collega's het thema ontvingen en hen daarin meer te begeleiden. Zowel voordelen als nadelen aan deze situatie dus!

Kijkend naar het resultaat van het meesterstuk ben ik tevreden over het uiteindelijke resultaat en heeft het meesterstuk tot veel nieuwe inzichten geleid. Een vooronderzoek waarvan ik persoonlijk veel geleerd heb is de enquête geweest onder de kinderen met betrekking tot de Bosatlas. Door het afnemen van de enquête ontdekte ik dat de kinderen heel anders dachten dan ik had ingeschat. Achteraf gezien blijkt met name het evalueren van de aangeboden kerndoelen en het vervolgens aanbieden van de gemiste kerndoelen te leiden tot een vollediger aanbod van de kerndoelen van tulle.SLO. Het onderzoek naar het ideaal vormgeven van het stamgroepwerk is echter nog lang niet met het huidige meesterstuk afgerond en het thema 'weer en klimaat' was geen perfect thema.

Des al niet te min geeft het waargebeurde verhaal op de achterzijde een mooi voorbeeld van ideaal onderwijs. Namelijk thematisch werken met prikkeling van de kinderen, integreren van kerndoelen van verschillende vakken en samen ontdekken.

Literatuurlijst

Bos, J. (1985) Der Kleine Jena Plan, *Stichting uitgeverij doorbraak*.

Nieuwleren (2020) Leerlijnen voor het basisonderwijs. *Basisconsult-nieuwleren/zwolle*.

Velthausz, F. & Winters, H. (2014). Jenaplan school waar je leert samenleven, *Nederlandse Jenaplanvereniging NJPV Zutphen*.

Website: Tule.SLO.

Website: 'Het Kan voor het kind.

Website: jenaplan.nl

Website: start.leerplatformgo.nl

Bijlage 1: Tijdsindeling onderwijstijd bovenbouw Morgenster

In onderstaande tabel is weergegeven welk percentage van de onderwijstijd/blokperiode besteed wordt aan een bepaald vakgebied. In de laatste kolom is naar eigen inzicht aangegeven waar mogelijkheden zijn voor het integreren van de vakken in het stamgroepwerk.

Bouw	Activiteit	Aantal minuten per week (totaal per week: 1650 minuten)	Percentage lestijd	Mogelijkheid tot integreren in stamgroepwerk.
Bovenbouw	Weekopening/sluiting	90 minuten	5,5%	Grotendeels verwerking van stamgroepwerk
	Blokperiode	475 minuten	28,8%	Zie uitwerking hieronder
	Kring	125 minuten	7,6%	Niet in de huidige vorm. Wat is het doel van de kringen?
	Jeugdjournaal	60 minuten	3,6%	Inspiratie voor stamgroepwerk + actualiteit
	Lezen (inclusief 15 minuten voorlezen)	135 minuten	8,2%	Integreren mogelijk in de bovenbouw.
	Stamgroepwerk	190 minuten	11,5%	
	Godsdienst	35 minuten	2,1%	Nee
	Begrijpend lezen	60 minuten	3,6%	Integreren grotendeels mogelijk
	Gym	90 minuten	5,5%	Nee
	Techniek	22,5 minuten	1,4%	Uitbreiden mogelijk
	Drama	22,5 minuten	1,4%	Uitbreiden mogelijk in de toekomst.
	Crea	70 minuten	4,2%	Integreren goed mogelijk.
	Pauze/spel/eten	225 minuten	13,6%	Nee

Bijlage 2: Tijdsindeling blokperiode bovenbouw Morgenster

Inhoud blokperiode	Activiteit	Aantal minuten per week (totaal per week: 475 minuten)	Percentage blokperiode tijd	Mogelijkheid tot integreren in stamgroepwerk
	Rekenen	225-300 minuten	47,4%-63,2%	Nog niet aan toe op dit moment.
	5 woorden dictee	50 minuten	10,5%	Dit lijken mij efficiënte mini-cursussen.
	Spelling	100 minuten	21,1%	Instructie als cursus verwerking mogelijk.
	Taal	40 minuten	8,4%	Instructie als cursus verwerking mogelijk.
	Bosatlas	45 minuten	9,5%	Mogelijk als keuzecursus in een bepaalde periode aansluitend bij Thema.
	Studievaardigheden	45 minuten	9,5%	Instructie als cursus verwerking mogelijk.
	Vrije tekst	40 minuten	8,4%	
	Totaal	505-580 minuten	114,7%-130,5%	

Bijlage 3: Koppeling kerndoelen aan thema 'feest' (Sinterklaasperiode).

Beredeneerd aanbod van het kan.	Wat is behaald uit beredeneerd aanbod.
9. Samenhang zien tussen integratie en behoud van je eigen identiteit.	+
19. Verkennen van kenmerken en overeenkomsten van en verschillen tussen samenlevingsvormen zoals woon-, leef- en werkgemeenschappen	+
37. Beseffen van het belang van vrije meningsuiting.	+
38. Bespreken van verschillende uitingsvormen van discriminatie en waardoor discriminatie kan ontstaan.	+
39. Verdiepen in kinderrechten/mensen- rechten en het belang hiervan.	+
65. Onderzoeken van gebruiken, leefgewoonten en feestdagen van mensen met verschillende culturele achtergronden in de wereld.	-
68. Onderzoeken van de cultuur in een land uit Azië, Midden-Oosten, Afrika en Zuid-Amerika (herkenbare aspecten) en vergelijken met culturele elementen uit Nederland.	-
69. Bespreken wat de invloed is van sekse, cultuur, leeftijd op leefgewoonten en samenleven.	-
162. Gebruiken van begrippen van tijdsaanduiding en tijdsindeling bij het beschrijven van gebeurtenissen en situaties en het leggen van relaties hiertussen.	+
163. Omgaan met tijdbalken met verschillende intervallen voor het plaatsen van gebeurtenissen (begin- en eindjaartal) en historische personen.	+
166. Beantwoorden van een vraag over het verleden door het zoeken naar geschikte historische bronnen en onderzoeken van deze bronnen zoals het achterhalen van motieven van mensen voor handelingen uit het verleden.	+
167. Beseffen van de tijd-, plaats- en situatiegebondenheid van historische bronnen den de mogelijke tegenstrijdige bronnen.	+
175. Beseffen dat afhankelijk van situatie, moment en/of perspectief historische gebeurtenissen en ontwikkelingen door mensen verschillend kunnen worden ervaren.	+
187. Ontwikkelen van enige kennis over en inzicht in de overzeese expansie en bloeiende economie (c: VOC, Michiel de Ruyter) en het slavernijverleden van Nederland (c: Slavernij, Max Havelaar).	+
204. Ontwikkeling van enige kennis over en inzicht in actuele gebeurtenissen en ontwikkelingen en de relatie met historische gebeurtenissen en ontwikkelingen.	+

Bijlage 4: Enquête Topografie en Bosatlas Bovenbouw

	Niet waar	Een beetje waar	Helemaal waar
Ik was erg enthousiast toen ik in de bovenbouw kwam om met de atlas aan de slag te gaan.	6: 1x (50%) 7: 2x (28,6%) 8: 3x (30%) Totaal: 6x (31,%)	6: 0x (0%) 7: 2x (28,6%) 8: 6x (60%) Totaal: 8x (42,1%)	6: 1x (50%) 7: 3x (42,9%) 8: 1x (10%) Totaal: 5x (26,3%)
Ik vind het nog steeds leuk om met de atlas aan de slag te gaan.	6: 0x (0%) 7: 1x (14,3%) 8: 2x (20%) Totaal: 3x (15,8%)	6: 1x (50%) 7: 3x (42,9%) 8: 1x (50%) Totaal: 5x (26,3%)	6: 1x (50%) 7: 3x (42,9%) 8: 3x (30%) Totaal: 7x (36,8%)
Ik weet wat van mij verwacht wordt bij de lessen van Bosatlas.	6: 0x (0%) 7: 1x (14,3%) 8: 0x (0%) Totaal: 1x (5,26%)	6: 2x (100%) 7: 2x (28,6%) 8: 5x (50%) Totaal: 9x (47,4%)	6: 0x (0%) 7: 4x (57,1%) 8: 5x (50%) Totaal: 9x (47,4%)
Ik leer veel van de lessen van Bosatlas.	6: 0x (0%) 7: 1x (14,3%) 8: 2x (20%) Totaal: 3x (15,8%)	6: 1x (50%) 7: 3x (42,9%) 8: 5x (50%) Totaal: 9x (47,4%)	6: 1x (50%) 7: 3x (42,9%) 8: 3x (30%) Totaal: 7x (36,8%)
Ik vind het jammer dat ik niet meer lessen per week van Bosatlas mag maken.	6: 1x (50%) 7: 4x (57,1%) 8: 8x (80%) Totaal: 13x (68,4%)	6: 1x (50%) 7: 3x (42,9%) 8: 1x (10%) Totaal: 5x (26,3%)	6: 0x (0%) 7: 0x (0%) 8: 1x (10%) Totaal: 1x (5,3%)
Ik weet de meeste steden/provincies te liggen in Nederland.	6: 0x (0%) 7: 0x (0%) 8: 0x (0%) Totaal: 0x (0%)	6: 1x (50%) 7: 2x (28,6%) 8: 4x (40%) Totaal: 7x (36,8%)	6: 1x (50%) 7: 5x (71,4%) 8: 6x (60%) Totaal: 12x (63,2%)
Ik weet de meeste landen/hoofdsteden te liggen in Europa.	6: 1x (50%) 7: 2x (28,6%) 8: 1x (10%) Totaal: 4x (21,1%)	6: 1x (50%) 7: 4x (57,1%) 8: 3x (30%) Totaal: 8x (42,1%)	6: 0x (0%) 7: 1x (14,3%) 8: 6x (60%) Totaal: 7x (36,8%)
Ik weet de meeste landen/hoofdsteden te liggen van de wereld.	6: 1x (50%) 7: 4x (57,1%) 8: 2x (20%) Totaal: 7x (36,8%)	6: 2x (100%) 7: 3x (42,9%) 8: 7x (70%) Totaal: 12x (63,2%)	6: 0x (0%) 7: 0x (0%) 8: 1x (10%) Totaal: 1x (5,3%)

Aantal kinderen groep 8: 10

Aantal kinderen groep 7: 7

Aantal kinderen groep 6: 2

Totaal aantal kinderen 19

Ik zou topografie en werken met de bosatlas graag op de volgende manier willen leren:

- Ik wil de staten van Amerika leren.
- Gewoon zo houden; dit vind ik leuk.
- Met de dobbelsteen.
- Het gaat al prima op deze manier.

Bijlage 5: Kerndoelen aansluitend bij mogelijke thema's

- **Bouw en processen van de aarde:**

- **Bovenbouw**

- Onderzoeken verschillende grondsoorten
- Erosie/verwerking/afzetting
- Relaties opbouw verschillende gebieden op aarde
- Ontstaan van het gebied waar Nederland nu ligt onderzoeken
- Welke processen van de aarde tot natuurrampen kunnen leiden
- Onderzoeken en beschrijven waterkringloop en invloed hiervan op de mens

- **Middenbouw**

- Onderzoeken wat de samenstelling is van de grond waarop je woont (bodemprofiel) en vergelijken met de bodem elders in Nederland
- Onderzoeken wat aardbevingen en vulkanen zijn, hoe deze op aarde ontstaan en wat gevolgen (kunnen) zijn (processen van de aarde, natuurrampen)
- Verkennen van de verdeling land en water in de ruimte om je heen zoals zeeën, meren, rivieren (stroomgebied)

- **Onderbouw**

- Bekijken en onderzoeken van verschillende soorten grond
- Bekijken van elementen van de aarde (bijv. bergen, zeeën, vulkanen, woestijnen en grotten)
- Verkennen van processen van de aarde (bijv. natuurrampen zoals overstroming, windhoos, aardbeving)

- **Weer en klimaat:**

- **Bovenbouw**

- Onderzoek weersverschijnselen (richting, kracht, luchtdruk, temp, type en hoeveelheid neerslag en mate en soort van bewolking).
- Beschrijven weerbeeld per seizoen en weersverschillen in de ruimte (plekken in de wereld) en in de tijd (historisch)
- Verkennen van oorzaak en gevolgen van klimaatverandering
- Onderzoeken verschillen flora en fauna in verschillende klimaatzones
- Onderzoeken van invloed van weer en klimaat op mens, dier, plant en landschap
- Beschrijven van verschillende klimaten in Europa en koppelen van klimaten aan landschappen/landschapzones in Europa

- **Middenbouw**

- Ervaren en onderzoeken wat het weerbeeld per seizoen is (in regen, hagel en sneeuw, wind, temperatuur en mate van bewolking)
- Beseffen van weersverschillen in de ruimte (plekken in Nederland) en in de tijd
- Realiseren dat weer en seizoenen invloed hebben op mensen, dieren en planten
- Samenhang zien tussen weer en klimaat
- Waarnemingen doen aan het weer met passende weersinstrumenten

- **Onderbouw**

- Ervaren en onderzoeken van weersverschijnselen en de relatie met de seizoenen
- Beseffen van de invloed van weer en seizoenen op de mens
- Ontdekken van de aanwezigheid en positie van de zon dag, nacht en de seizoenen veroorzaken

- **Inrichting en indeling van de ruimte (landschap)**

- **Bovenbouw**

- Onderzoeken van elementen van natuurlandschap en cultuurlandschap en het ontstaan hiervan.
- Beschrijven van de kenmerken (natuur, ligging en klimaat) van verschillende gebieden in de wereld zoals woestijnen, tropische regenwouden, hooggebergten.
- Verkennen van de verschillende vegetatiezones van evenaar tot polen.
- Vergelijken van verschillende natuurlijke elementen op een bepaalde locatie (vegetatie in relatie tot neerslag en temperatuur).
- Onderzoeken hoe men in Nederland het water beheert en beheerst (bescherming tegen water).
- Samen nadenken over de inrichting van de ruimte
- Onderzoeken van de functie van grenzen (natuurlijke grenzen, staatkundige grenzen, politieke grenzen, taalgrenzen, culturele grenzen).

- **Middenbouw**

- Onderzoeken hoe de ruimte om je heen er uitziet
- Verkennen van verschillende elementen van een landschap (reliëf, hoog/laag, begroeiing, dieren) en vergelijken van landschappen in Nederland (natuurlandschap en cultuurlandschap)
- Ontdekken wat er groeit en bloeit in de ruimte om je heen (vegetatie)
- Onderzoeken waarom, waar en hoe mensen zich beschermen tegen het water
- (samen) nadenken over inrichting van de ruimte om je heen
- Verkennen van de betekenis en de rol van de verdeling van de wereld in landen
- Zicht krijgen op (kenmerkende) verschillen tussen ons land en andere landen

- **Onderbouw**

- Herkennen van verschillen in landschappen en omgevingen die door mensen zijn ingericht
- Ontdekken dat mensen de wereld hebben ingedeeld (bijv. grenzen, landen en werelddelen)
- Bewust worden dat de mens invloed heeft op de natuurlijke omgeving
- Onderzoeken en bespreken van elementen die positief bijdragen aan de zorg voor het milieu

Bijlage 6: Mindmap Weer en klimaat

Bijlage 7: Feedback van collega's op het thema 'weer en klimaat'

Sterke punten van het thema 'weer en klimaat':

- Er is prettig gewerkt met het bedenken van de leervragen in de middenbouw a.d.h.v. het onderzoeksvraagmodel. Het bedenken van deze onderzoeksvragen vraagt nog wel aandacht.
- Er is geprofiteerd van de cursus rondom samenwerken (inclusief de rolverdeling).
- Er is geprofiteerd van de cursus rondom presenteren.
- Er is geprofiteerd van het kunnen kiezen van een onderdeel passend bij de stamgroep voor een bepaald moment aan stamgroepwerk.
- Er kan door de cursus 'weer en klimaat' alsnog gezorgd worden dat de leerdoelen aan de kinderen aangeboden worden.
- Er ontstond veel motivatie in de bovenbouw door het ontwerpen van het 'prikkelpad' voor de middenbouw. (Het prikkelpad is een onderdeel van het meesterstuk van andere collega's en is ontwikkeld door de bovenbouw naar aanleiding van de opdracht: maak op een manier naar keuze informatie zichtbaar rondom het thema 'weer en klimaat' die geschikt is voor de middenbouw).

Verbeterpunten van het thema 'weer en klimaat':

- Er is wederom ervaren dat wanneer je het thema niet mee hebt voorbereid je onvoldoende kennis hebt van de doelen van het thema.
- Er is onduidelijkheid over het vinden van informatie en behalen van de doelen als je 'afdwaalt' van het thema.
- Er is door de collega's ervaren dat er tijdens het stamgroepwerk veel tijd nodig was voor het verzamelen van materialen in plaats van het inhoudelijk hulp kunnen bieden gedurende het stamgroepwerk
- Er is door een aantal collega's gedacht dat alles uit de kinderen moesten komen en daardoor hebben zij de kinderen onvoldoende gestuurd.
- Er zijn groepjes die onvoldoende aan het werk zijn en mogelijk houvast missen.

Bijlage 8: Aangeboden doelen en opgedane kennis Bereoor

Bovenbouw Groen=aan bod gekomen tijdens stamgroepwerk. Oranje=aangeboden vanuit de cursus			Kennis kind
Beredeneerd aanbod:	Leerlijnen voor het basisonderwijs	SLO	
Weer en klimaat	Aardrijkskunde (Weer en klimaat, groep 7)	De kinderen leren hoe je weer en klimaat kunt beschrijven met behulp van temperatuur, neerslag en wind	
Onderzoek doen aan weersverschijnselen (windrichting, windkracht, luchtdruk, temperatuur, type en hoeveelheid neerslag en mate en soort van bewolking)	Ik kan met ons weerstation metingen per maand weergeven in grafieken.	<p>Weer: als groep 5/6 + verband tussen weer en seizoen: temperatuur, wind en neerslag verband tussen zonnestand en temperatuur (seizoen) Klimaat: Als groep 5/6 + poolklimaat tropisch klimaat woestijnklimaat hooggebergteklimaat kenmerken (temperatuur en neerslag) spreiding in de wereld gevolgen voor mens, dier, plant en landschap</p> <p>Alles om ons heen is landschap. Een veel gehanteerde tweedeling is:</p> <p>Natuurlandschap: een landschap dat (vooral) gevormd is door processen in de natuur, bijvoorbeeld een rivierenlandschap, een hooggebergtelandschap. Het enige (nog echte, zegt men), natuurlandschap in Nederland, is het waddenlandschap;</p> <p>Cultuurlandschap: een landschap dat</p>	x

		<p>gevormd is door ingrijpen van de mens, bijvoorbeeld een stads/dorpslandschap, een droogmakerij/ IJsselmeerpolder, ingedijkt land, enzovoort.</p> <p>Eigenlijk is er in Nederland altijd sprake van een combinatie van beiden, bijvoorbeeld een es- en brinkdorplandschap op een stuwwallenlandschap of een polder (landschap) op een veen- of zeekleilandschap.</p>	
Beschrijven van een weerbeeld per seizoen en weersverschillen in de ruimte (plekken in de wereld) en in de tijd (historisch)	Ik kan conclusies trekken wat betreft wind, temperatuur en neerslag per seizoen.		x
Verkennen van oorzaken en gevolgen van klimaatverandering	Ik kan verbanden verklaren tussen windrichting en weersontwikkeling.		x
Onderzoeken wat verschillen zijn in flora en fauna in verschillende klimaatzones	Ik kan op basis van een vast punt de zonnestand bijhouden.		x
Onderzoeken van de invloed van weer en klimaat op mens, dier, plant en landschap	Ik kan het verband verklaren tussen zonnestand en temperatuur.		x
Beschrijven van verschillende klimaten in Europa en koppelen van klimaten aan landschappen/landschapszones in Europa	Ik kan uitvinden waar poolklimaat, tropisch klimaat, woestijnklimaat en hooggebergteklimaat heerst.		x
	Ik kan de verschillen in neerslag en klimaat verklaren.		
	Ik kan landschappen herkennen en verklaringen vinden voor de verschillen.		

	Ik kan enkele gevolgen per soort klimaat vinden voor dieren, planten en mensen.		
Heelal en hemellichamen	Zon, maan en aarde	De kinderen leren dat de positie van de aarde ten opzichte van de zon, seizoenen en dag en nacht veroorzaakt.	
Verband zien tussen zonnestand, schaduwlengte en daglengte in zomer en winter (en koppelen aan klimaatzone)	Ik kan de draaiing van de aarde om de zon en de gevolgen voor de temperatuur en daglengte uitleggen.	de volgorde van de schijngestalten van de maan de beweging van de aarde en de maan ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de zon het dag- en nachtritme in relatie tot de seizoenen de ligging van (andere) planeten ten opzichte van de zon	x
Inrichting en indeling van de ruimte (landschap)		De kinderen leren over de mondiale ruimtelijke spreiding van bevolkingsconcentraties en godsdiensten, van klimaten, energiebronnen en van natuurlandschappen zoals vulkanen, woestijnen, tropische regenwouden, hooggebergten en rivieren.	
Beschrijven van de kenmerken (natuur, ligging en klimaat) van verschillende gebieden in de wereld zoals woestijnen, tropische regenwouden, hooggebergten		Klimaten/plantengroei Tropisch klimaat Woestijnklimaat Middellandse zeeklimaat Landklimaat Zeeklimaat Poolklimaat	x
Verkennen van de verschillende vegetatiezones van evenaar tot polen			x
Vergelijken van verschillende natuurlijke elementen op een bepaalde locatie (bijv.			x

vegetatie in relatie tot neerslag en temperatuur)			
Omgaan met milieu	Duurzaamheid	Met zorg omgaan met het milieu	
Onderzoeken wat de invloed is van het consumptiepatroon van de mens op het milieu (bijv. afvalprobleem)	Ik weet wat er bedoeld wordt met klimaatverandering.	Broeikaseffect	x
Verkennen van mogelijkheden van de mens om bij te dragen aan behoud/herstel van het natuurlijk evenwicht (watermanagement)	Ik kan een aantal oorzaken van klimaatverandering noemen.		x
Zorgdragen voor het milieu	Ik weet dat landen samen afspraken maken om het klimaat te verbeteren.		x
	Ik kan voorbeelden geven van deze klimaatafspraken.		
	Ik weet wat de gevolgen van temperatuurstijgingen kunnen zijn, ook voor Nederland.		
Verschuiven uit natuurkunde en techniek	Natuur en techniek	De kinderen leren onderzoek doen aan materialen en natuurkundige verschijnselen, zoals licht, geluid, elektriciteit, kracht, magnetisme en temperatuur.	
Onderzoeken van temperatuur (warmte): warmtebronnen en koelapparaten; stoffen veranderen door temperatuurverandering (vriezen/koelen leidt tot stollen-/krimpen/condenseren, verwarmen/koken leidt tot smelten/-verdampen/uitzetten)	6: Ik weet hoe een thermoskan werkt. Ik weet welke materialen water warm of koud houden. Ik weet bij welke temperatuur water bevroert. Ik weet bij welke temperatuur water kookt.	Sommige materialen zijn goede warmtegeleiders en andere isoleren juist goed	
Onderzoeken van energie: voorbeelden van energiebronnen (aardgas, aardwarmte, olie, biomassa, hout, kernenergie, water, wind, zon, maar ook mens en paard); energiebronnen kunnen verschillende vormen van	7: Energie Ik kan van de zon, brandstoffen, stromend water en wind uitleggen hoe de energie bruikbaar gemaakt wordt.		x

energie leveren; energievormen kunnen in elkaar overgaan waarbij geen energie verloren gaat (bijv. licht in warmte, elektriciteit in warmte en licht, spierkracht in beweging); reflectie op gebruik van energiebronnen (beschikbaarheid, voor- en nadelen)	Ik ken de werking en toepassing van zonne- energie. Ik weet hoe windkracht gebruikt wordt voor de opwekking van elektriciteit. Ik weet hoe oude windmolens (zoals de stellingmolen) de windkracht omzetten in aandrijvingskracht.		
	Energiebronnen		
	Ik kan uitleggen hoe zon en wind in Nederland steeds belangrijkere energiebronnen worden.		
Kaart en kaartbeeld			
Verwerken van ruimtelijk informatie tot een eenvoudige (digitale) kaart (met titel, schaalaanduiding, legenda, grit en noordpijl)			
Gebruikmaken van verschillende atlassen, kaarten en geografisch informatiesystemen bij het beantwoorden van geografische vragen			x
Groei, ontwikkeling (bloei), gedrag en voortplanting (instandhouding)	Natuur en Techniek		
Onderzoeken hoe planten en dieren zich aanpassen aan de seizoenen en leefomgevingen (bijv. groeien of leven in 'sociaal verband')	Bescherming en voortplanting: Ik kan beschermingsmechanismen uitleggen bij plant en dier tegen klimaatinvloeden. Ik kan uitleggen waarom voor de instandhouding van plantenleven ook licht, lucht en temperatuur van grote invloed zijn.		x
Beseffen dat soortkenmerken worden doorgegeven aan nakomelingen en wat daar het gevolg van is			x

Materialen, stoffen en voorwerpen			
Onderzoeken van veranderingen aan waarneembare eigenschappen van materialen: met betrekking tot warmte, geluid en elektriciteit; relatie tussen gewicht en volume; invloed van vocht (roesten); invloed van temperatuur (uitzetten/krimpen); afstotings- en aantrekkingskracht van magnetische materialen			

Stamgroepwerk

Vormgegeven vanuit de kerndoelen van tulle.SLO.

De werkelijkheid

Het is maandagochtend 8:45. De kinderen zitten in de kring en het prikkelpad voor de middenbouw wordt geïntroduceerd. Wij hebben de taak als bovenbouw om de kinderen van de middenbouw te inspireren op het gebied van 'weer en klimaat'. De ideeën komen al snel van alle kanten: iets met de lente en Pasen, een zandtafereel om het strand uit te beelden, een boom met bladeren en eekhoorns, sneeuw in verschillende vormen, een koek en zopie, een palmboom met kokosnoten etc. De kinderen gaan in kleine groepjes aan de slag met het ontwerpen en indirect wordt de voorkennis bij de bovenbouw kinderen geactiveerd. Na afloop zijn veel van de kinderen enthousiast over de gemaakte onderdelen en enkele onderdelen worden uiteindelijk ook toegevoegd aan de thema-muur in de groep. Na het ontwerpen van het prikkelpad vindt er een kring plaats waarbij een mindmap gemaakt wordt over de vragen die de kinderen hebben rondom het thema 'weer en klimaat'. Als stamgroepleider bekijk ik 's middags de kerndoelen in de eerder gemaakte mindmap bij het thema 'weer en klimaat'. Een thema waarover de kinderen erg enthousiast lijken. Als ik het doelenoverzicht doorkijk, zie ik dat veel van de doelen waarschijnlijk al aan bod gaan komen door de inbreng van de kinderen en daarnaast zie ik nog mogelijkheden om de kinderen te leren over hoogte en klimaat. Met de kinderen die meer moeite hebben met het project en op zoek zijn naar een 'leuke' activiteit (=praktisch onderzoek) ga ik aan de slag met een mini-cursus rondom het onderzoek doen naar aspecten voor weer en klimaat. Uiteindelijk gaat dit groepje kinderen aan de slag met een onderzoek naar de invloed van zout op ijs en het verschil tussen het bevriezen/ontdooien van cola en water. Ongeveer vijf weken zijn we met het project bezig. Tijdens het thema volgen de kinderen nog een cursus rondom presenteren. De stijging van de zeespiegel komt aan bod met behulp van een tekst voor begrijpend lezen over Rudi en het eiland Tuvalu. Als kers op de taart krijgen we nog een cadeautje van moeder natuur: Een week waarin de temperatuur in Nederland stijgt tot bijna 20 graden gevolgd door een week met forse hagelbuien en een behoorlijke laag sneeuw in de ochtend. Met super veel enthousiasme verandert het thema van de eerstvolgende ochtendkring en starten we met een gesprek over het weer en het lezen van een nieuwsbericht over het wisselende weer van deze twee weken en de bijbehorende verklaringen. De begrijpend lezen les van later op de dag is hiermee geïntegreerd en de geplande tekst schuift een weekje door. Tijdens het nabespreken van het thema 'weer en klimaat' ben ik mij er van bewust dat er prachtige dingen zijn ontstaan, met veel inbreng van de kinderen, waarbij veel maar niet alle vooraf bedachte doelen aan bod zijn gekomen. Desondanks een prachtig thema waarbij er veel geleerd is door zowel de kinderen als door mijzelf!